

Landbruks- og matdepartementet
Postboks 8007 Dep
0030 Oslo

Deres ref.:

Vår ref.: lfs

Oslo, 15.02.2016

Innspill til arbeidet med ny melding til Stortinget om jordbruksnæringen.

Vi viser til brev av 05.11.2015 fra Landbruks- og Matdepartementet hvor det signaliseres at Regjeringen vil skrive en næringspolitisk melding som skal legge rammer for norsk matproduksjon, styrke effektiviteten og bedre konkurransekraften for jordbruksnæringen og tilhørende verdikjede.

Regjeringen ber her om skriftlige innspill.

Norske Felleskjøp sitt innspill til den nye næringspolitiske meldingen om jordbruksnæringen er behandlet både i styret i Felleskjøpet Agri og i styret i Norske Felleskjøp.

Med vennlig hilsen
Norske Felleskjøp

Lars Fredrik Stuve

Vedlegg:

Innspill til Regjeringens arbeid med ny jordbruksmelding fra Norske Felleskjøp.

Norske Felleskjøp SA

Norske Felleskjøps innspill til ny jordbruksmelding

16.02.2016

Oppsummering.....	1
Jordbruket – en næring med bred verdiskaping	2
Klimautfordringene og verdens matbehov – Norges ansvar.....	3
Verdens tilgang på jordbruksareal og vann.....	3
Verdens matbehov	4
Matvaresikkerhet	6
Mattrygghet	6
Handelspolitikk	7
Konkurranseskraft.....	7
Markedsdekningen av norske jordbruksprodukter	8
Selvforsyning	8
Næringskomiteens uttalelse om selvforsyning.....	10
Klimaeffektiv matproduksjon	11
Utviklingen i norsk kornproduksjon.....	11
Markedsbalansen for korn.....	12
Areal med korn og oljevekster	13
Arrondering og skiftestørrelser	13
Avlingsnivå	15
Utvikling i bruk av norske resurser	17
Lønnsomheten i kornproduksjonen	18
Målsettinger	19
Bærebjelkene i jordbrukspolitikken	21
Importvernet	21
Markedsreguleringen	21
Jordbruksavtalen.....	22
Juridiske virkemidler, kvoter og konsesjonsgrenser.....	23
Forskning og utvikling.....	24
Rekruttering.....	24
Vedlegg.....	25

Oppsummering

Globale utviklingstrekk gjør det enda viktigere å øke norsk matproduksjon i tiden framover. FNs matvareorganisasjon, FAO, har fastslått at vi må produsere 70 prosent mer mat fram mot 2050 for å fø verdens raskt voksende befolkning. Samtidig advarer FNs klimapanel om at avlingene vil gå ned i mange av verdens viktigste jordbruksområder som følge av temperaturstigning. I tillegg vil en mer utrygg sikkerhetssituasjon, også i våre nærområder, kunne påvirke landets matforsyning.

I dette bildet har norsk matproduksjon noen klare fordeler. Våre områder får lengre vekstsesong med muligheter til å dyrke nye arter, høste større avlinger og øke den samlede produksjonen. Selv om vi får utfordringer med et varmere og våtere klima, vil norsk landbruk fortsatt levere noe av verdens reneste og tryggeste mat. Norge bør derfor maksimere sin produksjon for å bidra til økt global total matproduksjon, reduksjon av press på andre lands ressurser og sikring av egen befolkning. En maksimal norsk produksjon oppnås best ved å utnytte potensialet som ligger i den norske jordbruksmodellen.

Grunnlaget for regjeringens nye jordbruksmelding må være at norsk matproduksjon har et omfang som sikrer selvforsyning og beredskap. Målet om økt norsk matproduksjon må opprettholdes, og landbruket og resten av matvarekjeden må sikres forutsigbare rammevilkår og grunnlag for lønnsom drift. Viktige forutsetninger er å ta vare på matjord og utnytte jordbruksarealet i hele landet.

Fôr og fôrutvikling er en del av økt matproduksjon. I Norge ligger vi i verdenstoppen på fôr-utvikling og dyrevelferd. I global målestokk er ikke norsk husdyrproduksjon stor, men det norske dyrematerialet er blant det mest effektive og friske i verden. Dette er et konkurransefortrinn vi har i Norge. Produksjonen av melk, kjøtt og egg er kraftig intensivert og effektiviteten er økt. Fôrforbruket pr produsert enhet går ned, mens det totale fôrbehovet for kraftfôr øker. I perioden 2002 – 2016 er forbruket av kraftfôr økt fra 1.660 000 tonn til 1.980 000 tonn.

Norsk jordbruk trenger mer korn (karbohydrat og protein) til norske husdyr enn det den norske produksjonen dekker i dag. Veksten i norsk husdyrproduksjon har ikke blitt fulgt opp i form av økt tilgang på norske kraftfôrråvarer. Synkende andel norsk korn i kraftfôr er et resultat av lavere tilgang enn behov. Økt produksjon av råvarer til kraftfôr er avgjørende for å kunne øke norsk matproduksjon og beredskap.

Norsk jordbruk og næringsmiddelindustri bidrar til viktig sysselsetting og verdiskaping for Norge. Den norske jordbruksmodellen legger grunnlaget for et landbruk i hele landet hvor hele det produktive jordbruksarealet nyttes og gir muligheter for økt bærekraftig matproduksjon, høy selvforsyning og en rekke fellesgoder som vakkert kulturlandskap og bosetting i distriktene.

Verdikjeden for fôrkorn og matkorn fra bonde til baker har en sentral rolle for å kunne lykkes i å ta ut potensialet i norsk jordbruk. For å sikre en bedre tilpasning av vår totale produksjon av matenergi ut fra behovet for reduksjon av klimagassutslippene også fra landbruket blir utviklingen i korn og andre planteproduksjoner avgjørende.

Viktigheten av at vi i Norge bruker kornarealene til kornproduksjon og utnytter grasarealene i distriktene til grovfôrbasert husdyrproduksjon må vektlegges i den nye jordbruksmeldingen. En slik utnyttelse av jordbruksarealet er den mest klimaeffektive måten vi kan produsere høyverdig mat på i Norge. Høy produksjon av fôrkorn som basis for produksjon av kylling og svinekjøtt og som viktig

supplement i produksjonen av melk i tillegg til matkornproduksjon direkte til humant konsum er en forutsetning for dette.

For å kunne videreføre og styrke denne arbeidsdelingen i norsk jordbruk må følgende forutsetninger ligge fast:

- Et solid importvern
- Fortsatt markedsregulering
- Virkemidler over jordbruksavtalen som bidrar til økt produksjon av korn
- Husdyrproduksjonene må opprettholde nødvendig konkurransekraft samtidig som de gis mulighet til å tilpasse seg det lokale ressursgrunnlaget

Verdikjeden for korn og kraftfôr og matmel har et sterkt fokus på reduserte kostnader og vil forsterke dette arbeidet.

Felleskjøpet vil bidra til å styrke landbrukets konkurransekraft

Felleskjøpet investerer betydelig i norsk matproduksjon, både innenfor primærlandbruket og i næringsmiddelsektoren. I løpet av de tre siste årene er samlede investeringer ca. 1,3 milliarder kroner. Blant de siste årenes største enkeltinvesteringer er ny kraftfôrfabrikk på Kambo og oppgraderinger ved fabrikkene i Steinkjer og på Stange, nye avdelinger i Alta, Klett, Fredrikstad og Volda, nye bynære avdelinger/butikker i Bergen og Trondheim, nye bakerier i Tønsberg, Oslo og Råde, kjøp av Stavanger Havnesilo og etablering av sju senterbutikker. Det er også vedtatt å investere i ny havremølle i Skien. I desember 2015 startet arbeidet på Felleskjøpets nye landbrukssenteret på Kløfta. For Felleskjøpet er det viktig å bidra til å styrke landbrukets konkurransekraft, Våre investeringer er en viktig del av Felleskjøpets bidrag til å styrke norsk matproduksjon og dermed også den norske bondens muligheter til å drive sin virksomhet i framtida.

Norsk landbruk er i kontinuerlig endring og har vært det lenge. Produksjonen skjer i dag med betydelig mindre arbeidsinnsatsen for 20 år siden. Det er få andre næringer som kan vise til tilsvarende omstillingsevne og produktivitetsvekst.

Norsk landbruk og norske fagmiljø i landbrukssektoren har et potensiale for fremtidig eksport av teknologi og kompetanse. Stikkord er i denne sammenheng agronomi, genteknologi, fremtidig robot- og digitaliseringsteknologi, samt proteiner fra skog og hav. Jordbruket – en næring med bred verdiskaping

Regjeringen og Stortinget har økt fokus på nødvendigheten av å omstille norsk næringsliv fra olje som den største næringsgrenen i Norge. Norske landbaserte ressurser vil måtte stå sentralt i etableringen av en fremtidig bioøkonomi og i en strategi for å realisere «det grønne skiftet». Presisjonsjordbruk kan bidra til økt produktivitet på arealene, men omfanget av norsk matproduksjon på norske arealer må i tillegg økes. I tillegg må det legges til rette for utvikling av ny teknologi og industri som kan bygge opp under behovet for å øke verdiskapingen på Norges fornybare ressurser og videreutviklingen av et bærekraftig landbruk i hele landet.

Jordbrukets rolle er først og fremst å sørge for nok trygg mat til den norske befolkningen.

Den landbruksbaserte matproduksjonen sysselsetter på landsbasis 87 000 personer i jordbruk og industri, og næringsmiddelindustrien er den største industrien i Norge etter olje- og gasssektoren.

Det bevilges ca. 14,5 mrd. kroner til jordbruket over jordbruksavtalen. Dette utgjør ca. 1 % av bevilgningene over statsbudsjettet. Jordbruket har på landsbasis en omsetning på nesten 42 mrd. kroner og næringsmiddelindustrien omsetter for om lag 153 mrd. kroner¹.

I tillegg til den økonomiske verdiskapingen verdikjeden for mat bidrar med til det norske samfunnet produserer jordbruket en rekke fellesgoder som ikke er omsettbare i markedet. Et vakkert kulturlandskap og ivaretagelse av naturmangfoldet er et resultat av et aktivt jordbruk i hele landet. Jordbruket er i mange bygdesamfunn i Norge avgjørende for å opprettholde bosetting, sysselsetting og videreutvikling av bygdene. Utviklingen av jordbruket har derfor stor innvirkning på det norske samfunnet, og målene for landbrukspolitikken må også gjenspeile mer enn bare å produsere mat.

For di norsk landbruk neppe kan konkurrere internasjonalt på pris, blir kvalitet, sunne og velsmakende produkter med ulike typer tilleggsverdier avgjørende. Dette forutsetter høy dyre- og plantehelse. Den gode situasjonen innen dyre- og plantehelse i Norge må i stor grad tilskrives en kombinasjon av klima, småskala landbruksstruktur med mange spredte og relativt små besetninger, og høye miljø- og helsekrav, og en landbruksnæring som har tatt kollektivt ansvar. Dette representerer et betydelig konkurransefortrinn.

Utfordringene som klimaendringene representer medfører behov for risikospredning, noe som innebærer at landbruk over hele landet kan være viktig i seg selv, og dette gjelder sannsynligvis også et mangfold av varierte produksjoner.

Den småskala landbruksstrukturen er også en viktig infrastruktur for landets reiseliv – både gjennom det landskapet det produserer, men også ved at det bidrar til fortsatt bosetning med tilhørende infrastruktur som reiselivet og andre næringer benytter seg av. I et langstrakt og tynt bosatt land som Norge er denne symbiosen viktig.

Forutsetningene for landbruk i Norge er slik at man ikke kan overlate til markedet å løse utfordringene. Derfor er landbruket en politisk næring, hvor politikerne må ha vilje til å gi rammebetingelser som gir muligheter for landbruket til å produsere alle de godene vi har behov for. Dette innebærer både et nasjonalt og et internasjonalt politisk ansvar.

Klimautfordringene og verdens matbehov – Norges ansvar

Klimaendringer er en viktig premiss i diskusjonene om jordbrukets muligheter for å fø verdens befolkning i fremtiden. I Paris- avtalen er et av målene å øke verdens evne til å tilpasse seg til de negative konsekvensene av klimaendringer og fremme utviklingen av robuste samfunn med lave utslipp, på en måte som ikke truer matproduksjonen. Dette må få konsekvenser for norsk jordbrukspolitikk. Produksjon av mat må være i fokus når politikken skal utformes og målet må være å utnytte det ressursgrunnlaget Norge har på en best mulig måte. Derigjennom tar vi ansvar for forsyning av egen befolkning, samtidig som vi tar et globalt ansvar ved ikke å eksportere utfordringene med fremtidig matforsyning gjennom å basere oss på en stadig større importandel.

Verdens tilgang på jordbruksareal og vann

I 1961 var det totale globale jordbruksarealet 1 368 millioner hektar. I 2009 hadde dette økt til 1 527 millioner hektar eller med 12 % på 50 år. Jordbruksarealet med naturlig vanntilgang som produksjonsgrunnlag – dvs. regn – har i denne perioden hatt en liten tilbakegang - 0,2%².

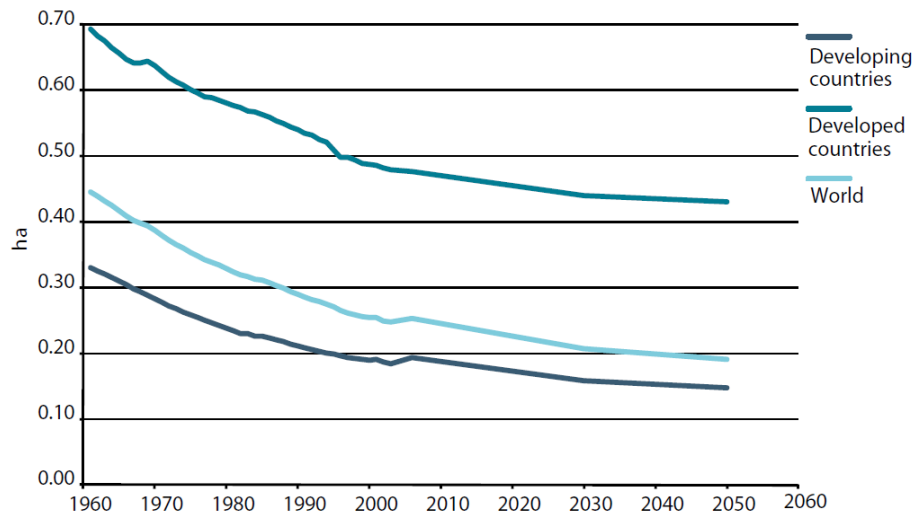
¹ Agri Analyse Landbruksbarometeret, 2015

² The State of the World's Land and Water Resources for Food and Agriculture, FAO 2011

Med andre ord har hele den globale tilveksten på 162 mill. ha kommet på arealer som er avhengig av kunstig vanning.

Når verdens befolkning i samme periode har økt fra 3 til 7 milliarder betyr det at jordbruksarealet pr. person er halvert fra ca. 4,5 daa i 1961 til 2,25 daa i 2009. Se figur under³.

Arable land per capita

Sources: FAOSTAT and author.

I Norge hadde vi i 2012 1,6 daa fulldyrket areal pr. person ifølge SSB.

I en spesialrapport fra FN⁴ anslås det at 250 - 300 millioner dekar landbruksjord går tapt hvert år. Av dette utgår eller utarmes som følge av miljøødeleggelser mellom 50 - 100 mill. dekar som egnet for planteproduksjon hvert år. I tillegg blir 195 mill. dekar årlig nedbygd for å gjøre plass til boliger, industri, vei og annen infrastruktur.

Verdens matbehov

Verdens matproduksjon må ifølge FAO øke med 70 % innen 2050. Skal vi nå dette målet må matproduksjonen øke med ca. 1,5 % pr år. Dette vil bli svært krevende.

Det store spørsmålet er hvorvidt en vil klare en slik økning i den globale matproduksjonen eller om den snarere vil gå ned slik FNs klimapanel har gitt uttrykk for i sin rapport fra mars 2014.

FNs klimapanelers siste rapport⁵ som kom i mars 2014 sier at:

- Klimaendringer vil hindre veksten i matproduksjon å følge utviklingen i folketallet
- Den globale matproduksjon kan bli redusert med så mye som 2 % hvert tiår fram mot 2100
- I samme periode vil etterspørselen øke med 14 % hvert 10 år

Det er mange grunner til å være bekymret for om etterspørselen kan møtes med økt produksjon.

I den siste rapporten fra The National Intelligence Council (NIC, et senter for mellomlange og langsiktige strategiske studier innenfor United States Intelligence Community) står det følgende:

³ Looking ahead in world food and agriculture: Perspectives to 2050, FAO 2011

⁴ The right to food - A/65/281 - Note by the Secretary-General, United Nations Sixty-fifth session, 2011

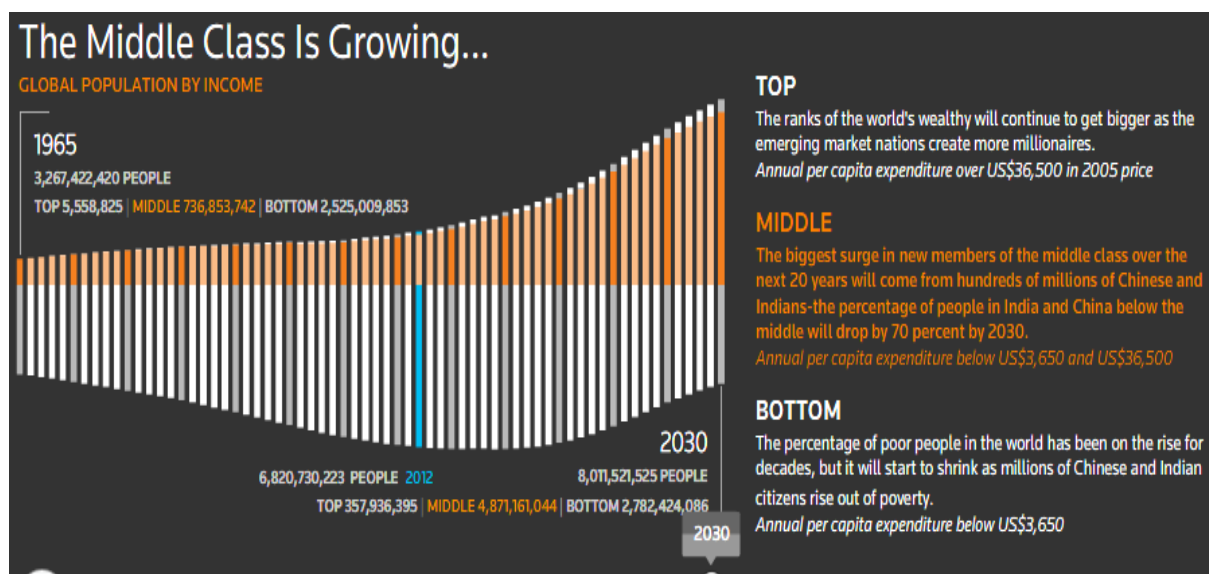
⁵ IPCC WGII AR5 Chapter 7

“Vi tror at to megatrender vil forme verden anno 2030: Sterk økning i andelen eldre mennesker og økt ressursbehov som når det gjelder mat og vann kan føre til knapphet. Disse trendene anser vi som svært sikre.”⁶

Figuren under viser at middelklassen vist som oransje søyle i dag utgjør ca. 2 milliarder mennesker. Den blå søyla viser hvor vi var i 2012. I 2030 tilsier prognosene at den globale middelklassen vil utgjøre 4,9 milliarder av en total befolkning på litt i overkant av 8 milliarder.

Vi med vår velstand hører globalt sett til i den hvite toppenden av søylene som her er definert som de som har et forbruk som overstiger 310 000 kroner i året.

Ca. tre milliarder mennesker vil klarte oppover i velstandspyramiden og spiser mest sannsynlig mer kjøtt.

(Reuters: World Economic Forum, Davos jan. 2013)

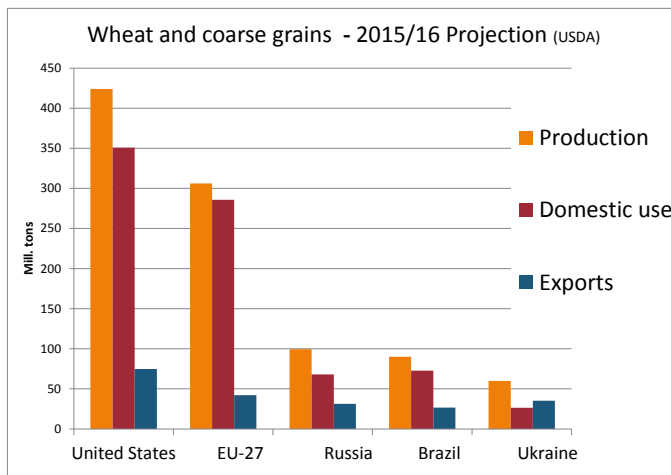
I figuren under vises den totale produksjonen av korn (oransje søyle) sammenholdt med forbruket i det enkelte land (rød søyle). Den blå søyla viser de ulike landenes eksport av korn.

Totalt omsettes i 2015/16 kun 16 % av den globale kornproduksjonen i verdensmarkedet.

For de fem største eksportlanda som vist på plansjen nedenfor er eksportkvantumet i 2015/16 prognosert til om omlag 21 % av deres totale prognoserte produksjon. Figuren viser situasjonen for hvete og fôrkorn (bygg, havre, rug og durra m.m.).

Kina har nå blitt en netto importør av korn, og importerer i tillegg ca. 60 % av verdens totale produksjon av soya.

⁶ <http://globaltrends2030.files.wordpress.com/2012/11/global-trends-2030-november2012.pdf>

Som en følge av dette må en i framtida forvente:

- Mer usikker tilgang på billig import av korn og andre matvarer
- «Ustabile regioner» vil bli enda mer ustabile
- Erfaringer viser at mange land vil ønske å sikre egen befolkning først og innfører eksportforbud når det er utsikter til nasjonal knapphet - uavhengig av internasjonalt handelsregelverk
- Verdensbildet kan endres raskt – matmakt kan fort bli viktigere enn militær- og finansiell makt

Norge kan med andre ord ikke være sikker på at korn alltid vil være tilgjengelig ved en fremtidig matkrise i verden. Dette må få konsekvenser for utformingen av norsk jordbrukspolitikk.

Matvaresikkerhet

Tilgang til nok mat, trygg mat og næringsrik mat, for å kunne leve et aktivt og sunt liv er slik begrepet matsikkerhet defineres av FNs organisasjon for mat og landbruk: "Matsikkerhet eksisterer når alle mennesker til enhver tid har fysisk og økonomisk tilgang til nok og trygg mat for et fullgodt kosthold som møter deres ernæringsmessige behov og preferanser, og som danner grunnlag for et aktivt liv med god helse."

Matsikkerhet handler med andre ord både om produksjon og fordeling: om at det til enhver tid er nok mat til at alle skal kunne spise seg mette. I 2013 hadde 842 millioner mennesker ikke nok å spise. På verdensbasis har en ikke oppnådd målet om matsikkerhet i dag.

Mer enn 90 % av verdens 570 millioner gårder drives i dag av en person eller en familie, hovedsakelig basert på familiens arbeidskraft. Disse gårdene produserer mer enn 80% av verdens totale matproduksjon⁷.

Mattrygghet

Mattrygghet er et annet begrep som ofte benyttes når en snakker om mat. Dette handler om helsemessig trygg mat langs hele matkjeden.

Mattrygghet defineres som næringsmidler som ikke skader konsumenten når de tilberedes og/eller konsumeres i henhold til tiltenkt bruk.

Her har norskprodusert mat et fortrinn framfor import.

⁷ State of World Food Insecurity 2015 FAO

De geografiske og klimatiske forholdene i Norge, med en spredt produksjon over et stort område, legger til rette for god plantehelse, mindre behov for sprøytemidler og færre dyresykdommer enn i mange andre land. Små besetninger av husdyr og det faktum at vi bor spredt reduserer smittepresset.

Kortreist mat med oversiktlige og transparente verdikjeder, strengt regelverk og gode kontrollrutiner sikrer mat den norske forbrukeren føler seg trygg på.

Handelspolitikk

Importvernet er en forutsetning for å kunne ha et jordbruk i Norge. Importvernet for korn og kraftfôr er illustrert i vedlegget.

Norge har en åpen økonomi og vi er påvirket av internasjonale og bilaterale forhandlinger som også omhandler handel med mat.

Det hevdes blant mange som har en sterk ideologisk tro på at store husdyrbruk i Norge kan konkurrere med tilsvarende produksjoner i våre naboland. Dette er ikke realistisk. Selv de største brukene i de mest sentrale jordbruksområdene i Norge vil aldri kunne være konkurransedyktige mot våre naboland som følge av forskjeller i topografi, klima og ikke minst det høye kostnadsnivået i Norge.

Både Regjeringen og Stortinget uttaler ambisiøse mål for norsk landbruk, og vektlegger økt matproduksjon av beredskapshensyn, og at produksjonen skal skje med grunnlag i norske ressurser.

Med bakgrunn i det økende behovet for produksjon av mat i verden som vi har beskrevet innledningsvis, kombinert med de utfordringer endringer i klimaet vil kunne skape for global matforsyning er det både en rett og en plikt for alle land å sikre egen befolkning nok og trygg mat i fremtiden.

Norske Felleskjøp mener at dette må legges til grunn for norsk handelspolitikk på landbruks- og matområdet. Norge må som en internasjonal aktør arbeide for at alle land skal ha en rett til å utforme sin egen landbrukspolitikk som kan sikre behovet for egen matproduksjon. I denne sammenheng er det ikke rom for å redusere tollvernet eller øke kvoter i pågående eller kommende forhandlingsprosesser.

Konkurranseskraft

Norsk landbruk er i verdenstoppen med å ta i bruk ny teknolog. Teknologi, tilpasset norske driftsforhold, vil gjøre norsk landbruk enda mere konkurransedyktig og bærekraftig i framtida

Konkurranseskraften til norsk matproduksjon påvirkes av flere faktorer. De viktigste faktorene er nivået på tollbeskyttelsen av norske landbruksprodukter og det generelle kostnadsnivået i Norge. I tillegg fremheves matvarer produsert med lavt forbruk av blant annet antibiotika og plantevernmidler som positivt med tanke på konkurranseskraften til norsk jordbruk.

Det at vi i Norge har valgt å ha et landbruk i hele landet, som gjør at vi kan opprettholde et stort omfang av en del basismatvarer, medfører også at vi må føre en landbrukspolitikk som kompenserer for forskjeller i kostnader mellom ulike deler av landet og for forskjeller i størrelsen på gårdsbruk. Det er en myte at budsjettoverføringene til landbruket er store. I dag utgjør overføringene til landbruket kun 1 % av statsbudsjettet. Sammenlikner vi overføringene til landbruket i forhold til BNP med

tilsvarende i EU ser vi at støtten til landbruket i Norge i 2013 utgjorde 0,52%, mens støtten til landbruket i EU var på 0,58% av BNP.

Regjeringen har så langt lagt vekt på å omfordele midler over jordbruksavtalen slik at økonomien på mindre og mellomstore bruk svekkes for derigjennom å styrke økonomien på større husdyrbruk. Resultatet av denne politikken vil være at store deler av distriktsjordbruket over tid vil bli avviklet, nedgangen i kornproduksjonen vil forsterkes og store arealer vil gå ut av produksjon. En slik politikk vil ikke bidra til «økt konkurransekraft», men vil i stedet medføre redusert omfang av norsk matproduksjon.

Selv de største brukene i de mest sentrale jordbruksområdene i Norge vil aldri kunne være konkurransedyktige mot våre naboland som følge av forskjeller i topografi, klima og det høye kostnadsnivået i Norge.

Norsk produsert mat er produsert med lavere forbruk av plantevernmidler og medisiner sammenliknet med de fleste andre vestlige land. Mattilsynet tar løpende stikkprøver av både importert og norsk produsert mat for å undersøke om grenseverdiene for bruk av plantevern opprettholdes. Det ble ikke påvist overskridelser i norske produkter i perioden fra 2008 til 2012. I importerte produkter i samme periode (2008–2012) ble det funnet restmengder over grenseverdien i mellom 1,2 og 4,6 % av prøvene.

Norsk jordbruk har et svært lavt forbruk av antibiotika og andre medisiner i husdyrproduksjonen.

En rapport fra European Medicines Agency viser at Norge bruker minst antibiotika av 25 Europeiske land.

Norske Felleskjøp mener at det blir avgjørende å sikre et importvern for landbruksvarer som er tilstrekkelig til å sikre at jordbruket kan ha en prisdannelse på sine varer som er tilpasset det generelle kostnadsnivået i Norge. Selv om norsk mat produseres med langt lavere bruk av plantevernmidler og medisiner vil det ikke gi en sterk nok preferanse for norske varer og vil derfor ikke sikre konkurransekraft alene.

Markedsdekningen av norske jordbruksprodukter

Norsk jordbruk produserer de matvarene som vi har naturgitte forutsetninger for å produsere og som norske forbrukere etterspør.

Norsk jordbruk dekker i stor grad det norske markedet for melk, fjørfekjøtt, egg, svin og lam. Det er innenfor korn, grønt og storfekjøtt det er rom for økt produksjon fordi disse produksjonene har til dels stor underdekning i det norske markedet i dag.

Som følge av topografi, klima og det høye kostnadsnivået i Norge vil volumproduksjonen fra norsk jordbruk ikke kunne konkurrere med våre naboland. Eksport av norske jordbruksprodukter fra volumproduksjonene er ikke realistisk.

Selvforsyning

Den globale kornproduksjonen er økende, men det er kun om lag 18 prosent av denne produksjonen som er tilgjengelig i internasjonal handel. Forbruket av korn har så langt blitt dekket av den økende kornproduksjonen. Kun i fem av de siste ti årene har produksjonen vært større enn forbruket. Verdens samlede lager av korn tilsvarer 80 dagers forbruk, mens det midt på nittitallet var oppe i 130 dagers forbruk.

I Norge faller selvforsyningsgraden. Norsk selvforsyning av jordbruksprodukter er nå nede i 38% og helt var i 2012 nede i 35 %. Vi må tilbake til 70- tallet for å finne like lav selvforsyning i Norge. Hovedårsaken til den lave selvforsyningen i dag er at vi har mistet om lag 25 % av kornproduksjonen de siste 20 årene. Kornet er selve nøkkelen til en høy selvforsyning av mat fordi kornet både spises direkte av mennesker og er også basisen for kjøttproduksjonen i form av kraftfôr. Uten eget korn har Norge heller ingen reell matberedskap. Norsk husdyrproduksjon basert på importerte kraftfôrråvarer og brød bakt på importert matkorn gir ikke økt selvforsyning og økt matvareberedskap.

Inntil nylig har oppfattelsen av varslingstiden Norge får før alvorlige kriser kan inntreffe opp til to år. Forsvarssjefens fagmilitære råd legger nå vekt på at det ikke er realistisk å legge til grunn lang varslingstid for kriser i nærområdene, og at varslingstiden nå må oppfattes som dager eller uker.

Forsvarets forskningsinstitutt har nylig ferdigstilt et notat som konkluderer med at *alvorlige klimarelaterte hendelser vil kunne få betydning for Norges forsyningssituasjon for både mat og fôr*. FFI trekker opp problemstillingen knyttet til reduksjon i produktivt jordbruksareal og en økende avhengighet av importerte fôrråvarer som problematisk knyttet til mulighetene for å økt beredskap og selvforsyning.

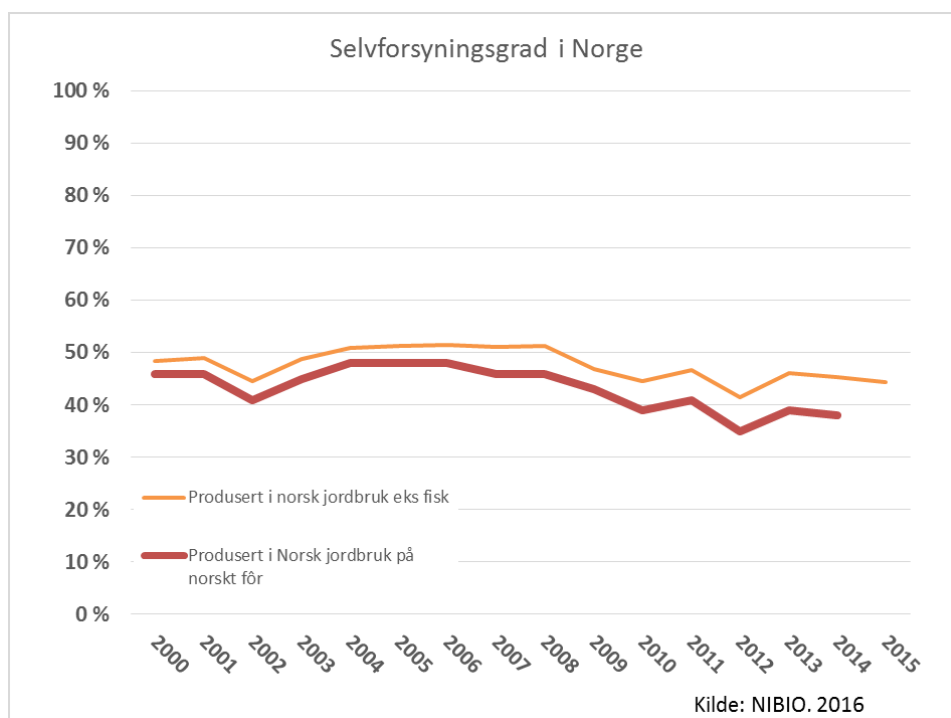
I et perspektiv der verdens kornlagre er nå nede i 80 dagers forbruk, etterspørselen etter korn øker og klimaendringer skaper utfordringer for hvor og hvordan dette kan produseres, i tillegg til en mer ustabil geopolitisk situasjon er det nødvendig at Regjeringen og Stortinget vektlegger betydningen av økt matproduksjon av beredskapshensyn.

Figuren under viser norsk selvforsyning av mat fra jordbruket.

Den oransje linjen viser hvor stor andel av maten i Norge på energibasis som blir produsert i norsk jordbruk. Denne måten å beregne selvforsyningsgraden på tar ikke hensyn til hvor stor andel av råvarene (korn, soya etc.) til kraftfôret som brukes i norsk jordbruk som blir importert det enkelte år.

Den røde linjen viser selvforsyningsgraden hensyntatt importen av råvarer til kraftfôrproduksjonen. I år 2000 var selvforsyningsgraden for mat produsert i norsk jordbruk på norsk fôr (dvs. hensyntatt fôrimport)

2 %-poeng lavere enn selvforsyningsgraden for mat der en ikke korrigerer for import av råvarer til fôr. I 2014 hadde differansen økt til 7,4 %-poeng. Årsaken til dette er at kraftfôrforbruket har økt og produksjonen av norsk korn er redusert. Resultatet er fallende reell selvforsyning av mat fra jordbruket i Norge.

Næringskomiteens uttalelse om selvforsyning

Norske Felleskjøp støtter Regjeringens mål om å «arbeide for en høyest mulig selvforsyning av mat av beredskapshensyn». Næringskomiteens uttaler følgende knyttet til økt selvforsyning; «Komiteen viser til at det er bred enighet om at norsk landbruk skal ha fokus på økt matproduksjon med intensjon om økt selvforsyning».⁸

Videre presiserer flertallet i Næringskomiteen at; «reell økt selvforsyningsgrad er avhengig av at økt matproduksjon skal være med grunnlag i norske ressurser. Dette må legges til grunn ved utformingen av landbrukspolitikken».⁹ Dette er målformuleringer Norske Felleskjøp støtter fullt ut.

Næringskomiteens flertall ber også om følgende, som vi mener vil kunne bidra til en bedre og mer faktabasert drøfting av de utfordringene vi står ovenfor på matområdet;

«Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Venstre, viser til komiteens merknad i behandlingen av statsbudsjettet for 2015 hvor det bes utarbeidet en risiko- og sårbarhetsanalyse for norsk matforsyning. Flertallet viser til Forsvarssjefens fagmilitære råd som tydelig slår fast at det ikke er realistisk å legge til grunn lang varslingstid for kriser i nærområdene. Ekspertgruppen for forsvaret i Norge sier videre at den sivile beredskapen må styrkes for å understøtte forsvaret og ivareta borgerens behov i en krisesituasjon. I tillegg har Forsvarets forskningsinstitutt utarbeidet et notat som konkluderer med at alvorlige klimarelaterte hendelser kan få betydning for Norges forsyningssituasjon for både mat og fôr. FFI slår fast i notatet at bedring av matberedskapen i tråd med regjeringens politiske plattform bare kan oppnås gjennom en strukturert og kunnskapsbasert prosess».¹⁰

⁸ Prop. 127 S (2014-2015)

⁹ Prop. 127 S (2014-2015)

¹⁰ Innstilling 8S (2015-2016) side 80

Flertallet ber regjeringen om å utarbeide en grundig risiko- og sårbarhetsanalyse hvor matproduksjon, matforsyning og beredskap inngår som en del av samfunnssikkerhetsperspektivet»

I tillegg til behovet for å øke norsk kornproduksjon for å dekke en større andel av behovet for fôrråvarer er det viktig at forskningsprogrammet Foods of Norway blir prioritert slik at Norge etter hvert kan dekke en større andel av proteinbehovet fra alternative proteinførkilder. Norge har en unik mulighet for en verdiskapning i grensesnittet mellom grønn og blå sektor.

Klimaeffektiv matproduksjon

All matproduksjon medfører utslipp av klimagasser. Mengden utslipp henger sammen med hva som produseres og hvordan produksjonen foregår. Dyrking av korn medfører betydelig lavere utslipp av klimagasser enn produksjonen av animalske matvarer som melk og storfekjøtt. For om lag 2/3-deler av jordbruksarealet i Norge er det p.g.a. de naturgitte forholda mest egnet å produsere gras. Dette er en viktig årsak til at de grovfôrbaserte husdyrproduksjonene (melk og rødt kjøtt) spiller en sentral rolle i norsk matproduksjon i disse områdene.

Om lag 90 prosent av utslippene av klimagasser fra jordbruket er knyttet til husdyrproduksjon når utslippene knyttet til produksjonen av fôret er tatt med. Fortrinnet til drøvtyggerne er at de kan foredle gras som ikke kan brukes direkte til menneskemat, til matvarer som melk og kjøtt av høy verdi.¹¹ I tillegg er utslippene fra norsk melk og kjøttproduksjon om lag halvparten så store som andre land vi importerer fra i dag.¹²

Ser en isolert på utslipp av klimagasser i landbruket er kjøttproduksjon på gris og fjørfe de mest klimaeffektive produksjonene. Dette skyldes at gris og kylling utnytter fôret (korn) effektivt, og at fôret kommer fra korn som gir høy arealproduktivitet i form av store avlinger pr dekar. Høy kornproduksjon er et av de viktigste bidragene for å redusere klimagassutslipp fordi kornproduksjonen bidrar med råvarer til kraftfôr som kan utnyttes av alle husdyr og også som matkorn direkte til menneskeføde.¹³

Norske Felleskjøp mener at dagens produksjonsfordeling legger opp til en klimaeffektiv norsk matproduksjon ved at kornarealene nyttes til kornproduksjon, som legger grunnlaget for korn til kraftfôr og til matmel. I kombinasjon med utnyttelsen av grasarealene i distriktene til produksjon av melk og rødt kjøtt gir dette den mest klimaeffektive matproduksjonen i Norge.

Utviklingen i norsk kornproduksjon

Et stadig fallende kornareal øker behovet for import av råvarer til matmel- og kraftfôrindustrien. Denne utviklingen svekker landbrukets bidrag til verdiskapning, sjølforsyning og matvaresikkerhet.

Flertallet i Stortinget vil øke norsk matproduksjon med grunnlag i norske ressurser. Målsettingene forutsetter at norsk kornproduksjon økes.

¹¹ Klimagasser fra jordbruket, NIBIO 2014

¹² Buskap nr. 8, 2015

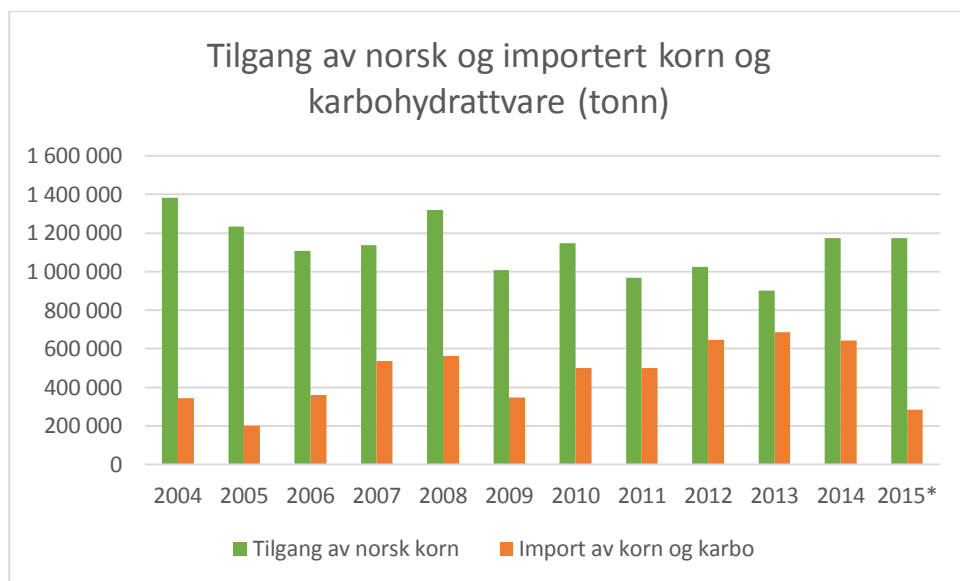
¹³ Klimagasser fra jordbruket, NIBIO 2014

Markedsbalansen for korn

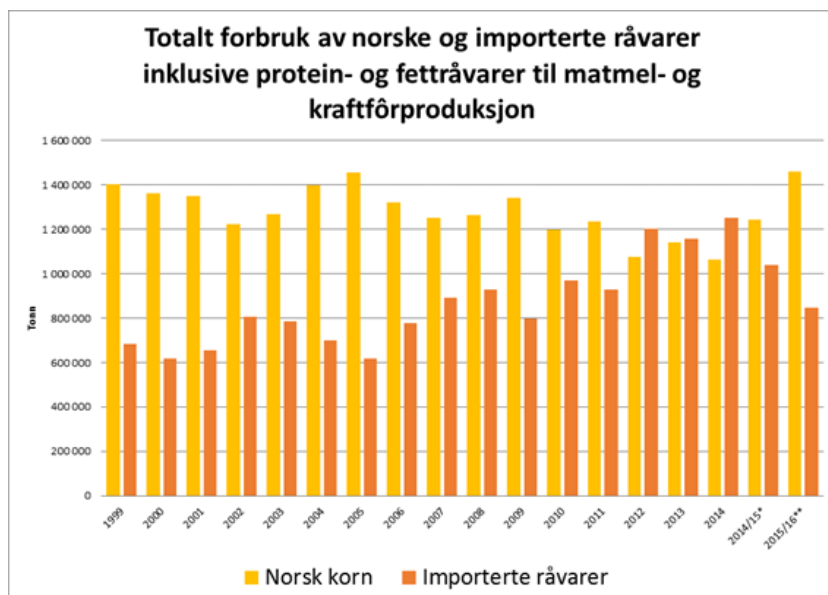
Markedsbalansen for korn det enkelte år avhenger i første rekke av avlingene, da forbruket av matkorn og karbohydratvårer har en mer stabil utvikling med en gjennomsnittlig økning på ca. 1 % pr. år de siste ti årene.

Figuren under viser utviklingen i fordelingen av det norske forbruket av korn og kornvarer, fordelt på norsk og importert matkorn og korn/karbohydrat.

I årene 2012, 2013 og 2014 importerte vi mellom 700 og 800 tusen tonn kornråvarer. Dette tilsvarer et kornareal på om lag 1,9 millioner dekar gitt norsk gjennomsnittsavling. I svært gode kornår som 2015 er importbehovet av karbohydrater halvert, men importen av kornvarer tilsvarer også i 2015 et kornareal på ca. 700 000 dekar. Dette er tapt verdiskaping for norsk jordbruk.

Utviklinga i balansen mellom norsk og importert råvare i det samlede forbruket av råvarer til norsk matmel- og kraftfôrindustri er vist i figuren under:

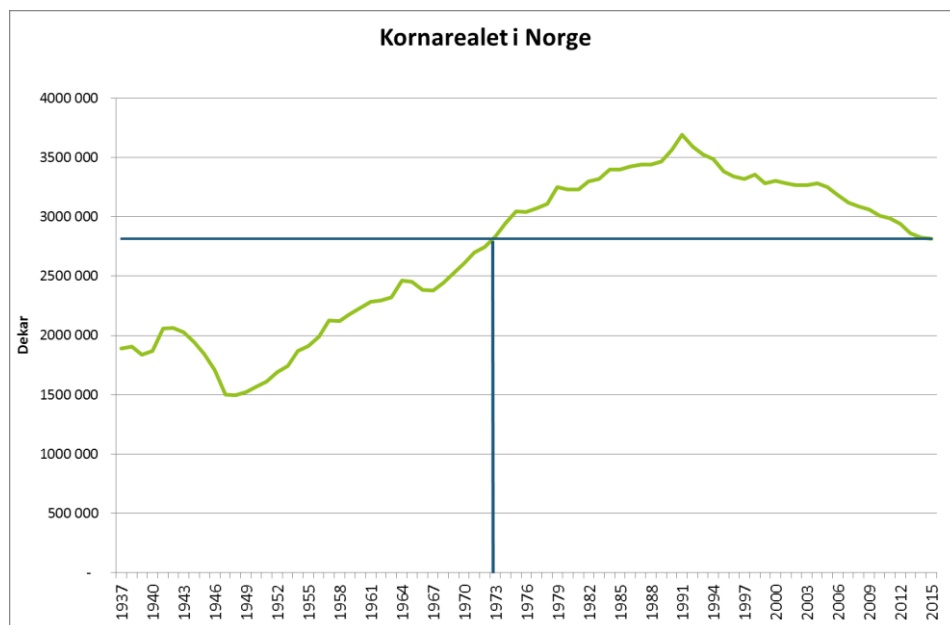

Når det gjelder bruken av norske kontra importerte råvarer til produksjon av matmel og kraftfôr har vi gått fra en situasjon rundt årtusenskiftet hvor norske råvarer utgjorde 2/3- deler og importen 1/3-

del av det totale råvareforbruket. De siste årene har situasjonen vært at andelen importerte råvarer er om lag like stor, og delvis større enn norsk produksjon.

Areal med korn og oljevekster

Fra vi fikk St. meld. nr. 14. (1976 – 1977) og fram til 1990 økte det norske korn- og oljevekstarealet med 670 000 daa. Dette var i tråd med målene i stortingsmeldingen. Siden 1991, da kornarealet i Norge var på sitt høyeste, har kornarealet falt med gjennomsnittlig 38 500 dekar pr. år. De siste tre årene har kornarealet falt med i alt 146 000 daa eller i overkant av 48 000 daa pr. år. Kornarealet er nå nede på 2 850 363 dekar, dvs. på samme nivå som i 1973.

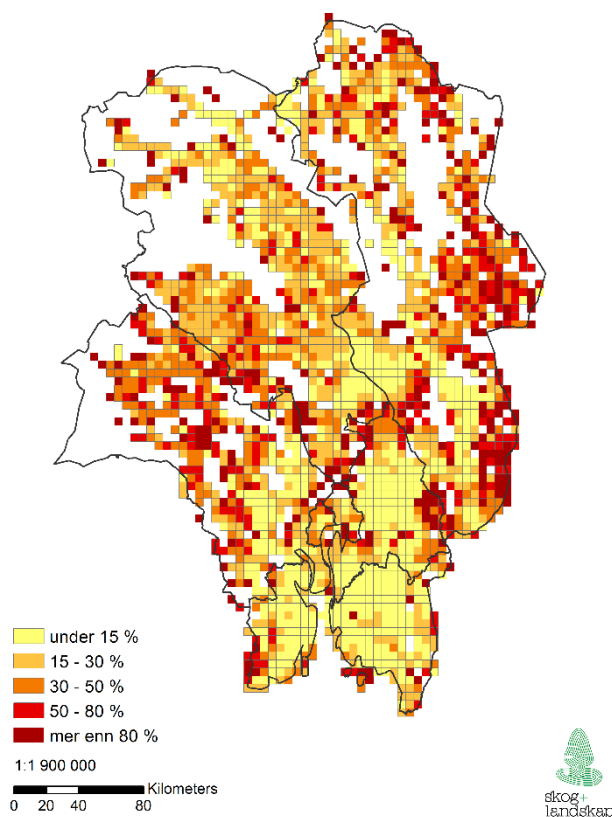
Om lag 70 % av arealnedgangen har skjedd på flatbygdene på Østlandet, i de beste kornområdene i Norge. Dersom denne utviklingen får fortsette vil store deler av den grovfôrbaserte husdyrproduksjonen som nå foregår i de grasbaserte distriktene bli flyttet tilbake til Østlandet.

Arrondering og skiftestørrelser

Kornarealet i Norge består av en relativt stor andel mindre skifter. Arronderingen er gitt ut i fra naturgitte topografiske forhold. Skog og landskap har kartlagt skiftestørrelser i kornproduksjonen. Undersøkelsen viser at 15 % av det norske kornarealet ligger på skifter som er mindre enn 15 dekar.

Rapporten fulldyrka areal og kornarealer på Østlandet utarbeidet av Skog og Landskap og i samarbeid med Norske Felleskjøp avdekker blant annet at gjennomsnittlig størrelse på skifter som går fra korn til gras er 17-18 dekar. I tilknytning til samme rapport utførte Agri Analyse på oppdrag fra Norske Felleskjøp en spørreundersøkelse blant kornprodusenter med driftsomfang mellom 100 og 3000 dekar. Resultatet viser at kornprodusentene oppfatter skifter under 15 dekar som problematiske å drive videre med korn med dagens rammevilkår. Dersom skifter på 15 dekar eller mindre faller ut av kornproduksjonen vil ytterligere 430 000 dekar av kornarealet gå ut av produksjon og importbehovet vil øke tilsvarende.

Andel (%) av fulldyrka mark på Østlandet som ligger på skifter under 15 dekar

Figuren viser hvor stor andel av det fulldyrka arealet på Østlandet som ligger på skifter under 15 dekar. Det er kun i de mest sentrale områdene på Østlandet at andelen av skiftene under 15 dekar utgjør mindre enn 15 % av det fulldyrka arealet.

Dersom kornprodusentene over tid ikke finner det lønnsomt å drive mindre skifter står disse i fare for å gå ut av produksjon. Resultatet vil bli at de mer marginale områdene på Østlandet trolig vil få en betydelig reduksjon i kornproduksjonen. Den negative arealutviklingen på det sentrale østlandsområdet vil også tilta dersom lønnsomheten ikke bedres. 70 % av arealnedgangen i kornproduksjonen har skjedd på flatbygdene på Østlandet.

Arronderingen i Norge tilsier at det er begrensninger for hvor store stordriftsfordelene er med store enheter. Det er mer tidkrevende å drive mange små skifter sammenliknet med noen få store. Dette påvirker både kostnader og arbeidsforbruk.

I 2015 avsluttet Fylkesmannen i Østfold, Oslo og Akershus og Vestfold, Akershus Bondelag, Østfold Bondelag, Norges Bondelag og Norske Felleskjøp et samarbeidsprosjekt som har sett nærmere på økonomien i kornproduksjonen, stordriftsfordeler, transportkostnader og arrondering. Grunnlaget for rapporten har vært driftsgranskingsbrukene for korn.

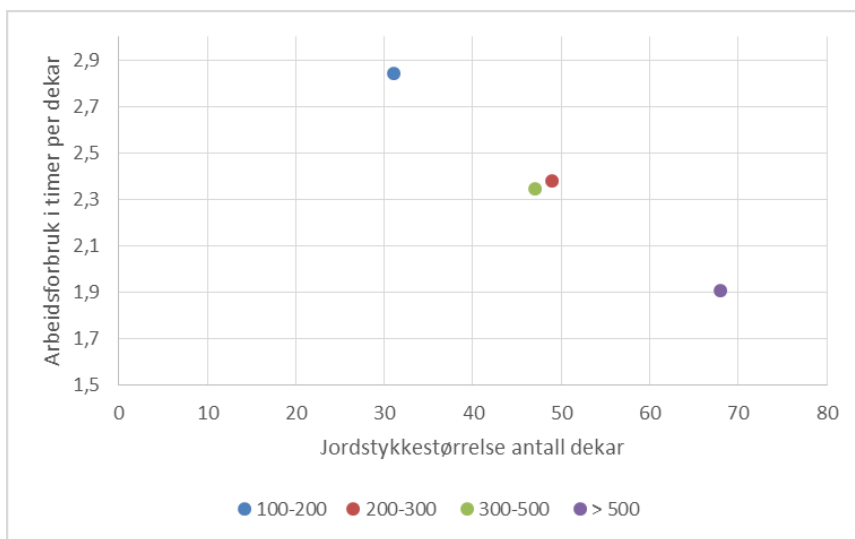
Resultatene fra prosjektet viser at stordriftsfordelene knyttet til kostnader for de største driftsgranskingsbrukene for korn i stor grad bli utlignet av kostnadene ved å skaffe tilveie areal til produksjonen. Det framgår videre av rapporten at arbeidsforbruket som forventet er vesentlig høyere på små jordstykker kontra store jordstykker.

NIBIO har på oppdrag fra prosjektgruppen blant annet undersøkt jordstykkestørrelsen til de forskjellige driftsgranskingsbrukene. Det viser en tydelig sammenheng mellom jordstykkestørrelse og driftsomfang. De minste driftsgranskingsbrukene driver også de minste jordstykkene.

Tabellen under viser gjennomsnittlig jordstykkestørrelse for driftsgranskingsbrukene.

	100-200 dekar	200-300 dekar	300-500 dekar	500-800 dekar	>800 dekar
Antall jordstykker AR5	5	6	9	9	16
Gj.jordstykkestørrelse i dekar	31	49	47	77	61
Antall driveforhold	1	2	2	3	7

Figuren under viser arbeidsforbruket på driftsgranskingsbrukene sammenholdt med gjennomsnittlig jordstykkestørrelse. Det er helt tydelig at små jordstykker er mer arbeidskrevende å drive enn store. Det samme bildet må en forvente gjør seg gjeldende for grovfôrproduksjonen.

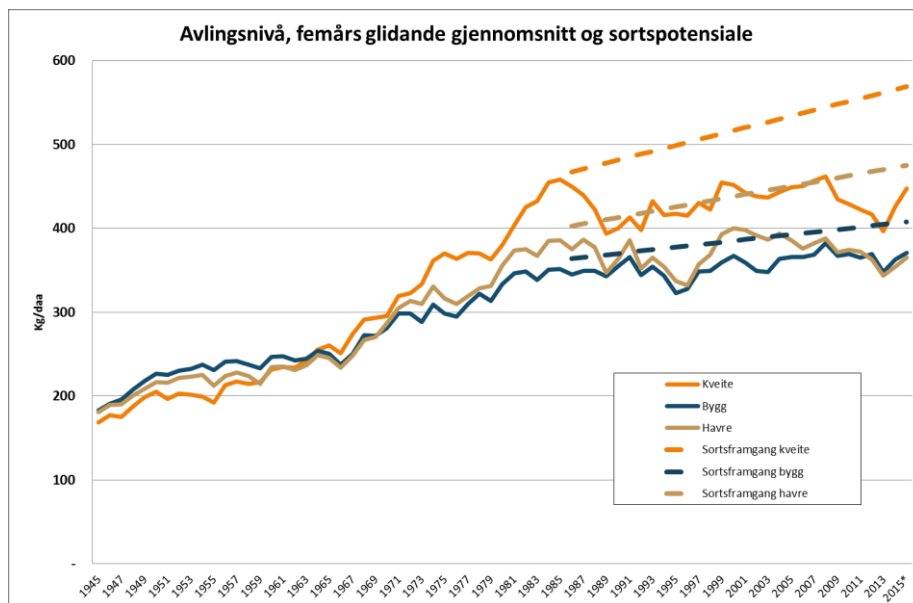
For at norsk kornproduksjon skal kunne dekke et stadig økende behov for korn må en sørge for virkemidler som både kan bidra til å øke kornarealet igjen og samtidig stimulere til høye avlinger. Det er et faktum at store deler av norsk kornproduksjon skjer på små jordstykker og det er derfor viktig at virkemidlene tar hensyn til dette.

Norske Felleskjøp mener at landbruksforvaltningen må ta i bruk tilgjengelig teknologi slik det legges opp til igjennom eSTIL¹⁴ og innføre et differensiert arealtilskudd knyttet til størrelse på jordstykke for å sikre videre drift av disse.

Avlingsnivå

Utvikling av nye kornsorter og forbedret dyrkingsteknikk har medvirket til en markant avlingsøkning siden 1945, som vist i figuren under. Figuren viser også at avlingsveksten har avtatt fra midten av 1980-årene. Den avlsmessige framgangen i sortsmaterialet blir ikke lenger tatt ut i praktisk dyrking. (Kilde: Bioforsk Øst Apelsvoll / Statistisk sentralbyrå).

¹⁴ Elektronisk system for tilskuddsforvaltning i landbruket. Dette systemet er tilrettelagt for å kunne utbetale tilskudd for jordstykker.

NIBIO viser til flere forhold som kan forklare denne utviklingen;

- Etter 1985 har nygrøftingen ligget på et svært lavt nivå, og det utføres også relativt lite vedlikeholdsgrøfting
- Stadig tyngre traktorer og maskiner øker risikoen for jordpakking i dybden, særlig når vedlikeholdet av grøftene svikter
- Redusert vekstskifte sammen med økte arealer av hvete som er sterkest påvirket av vekstfølgesjukdommer. Viktig er også redusert havreareal, som er en god forgrøde, både for hvete og bygg
- Fram til 1990 ble nesten alt kornareal pløyd om høsten, mens i dag høstpløyes kun halve kornarealet. Forsøk på 90-tallet viste at vårpløying og redusert jordarbeiding gir større variasjon i avlingene enn høstpløying
- Redusert kalking, endret gjødsling, økt bruk av fangvekster, redusert ugras- og skadedyrbekjempelse og økt areal økologisk korn antas også å ha betydd noe, om enn relativt lite i forhold til de andre faktorene som er listet opp ovenfor

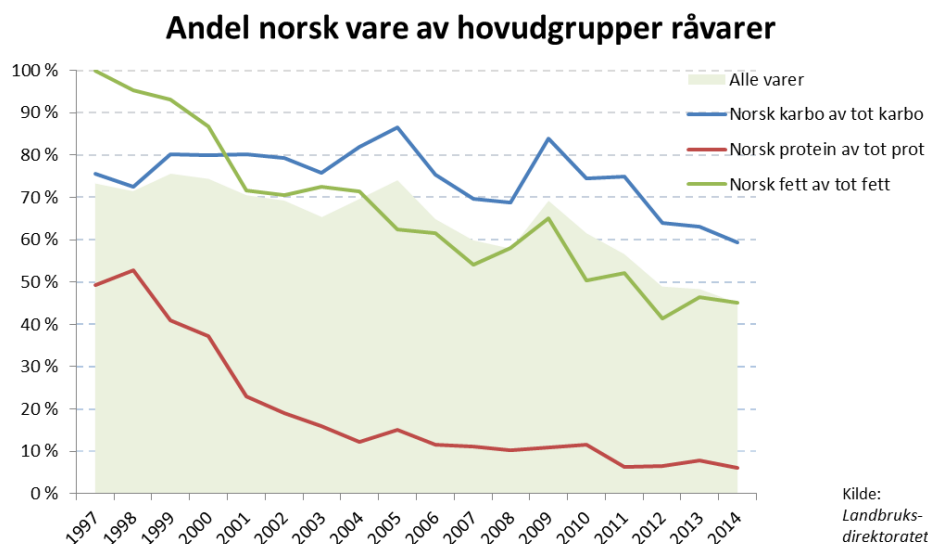
I sum betyr dette at den avlsmessige framgangen i såkornmaterialet ikke blir tatt ut i praktisk dyrking.

Norske Felleskjøp mener at grunnleggende trekk ved utviklingen i norsk kornproduksjon viser at produksjonsgrunnlaget, jorda, ikke blir tilstrekkelig vedlikeholdt. Den relativt betydelige omleggingen fra korn til gras på Østlandet, hvor om lag halvparten av kornarealet som er tatt ut av produksjon er lagt om til gras er et resultat av svak lønnsomhet i produksjonen av korn. Det er et sterkt behov for å reetablere en økonomi og en framtidstro som gir grunnlag for nødvendige investeringer i vedlikehold av produksjonsgrunnlaget og for å sikre at kornarealene nyttes til kornproduksjon. Det vil ta tid å gjenskepe tilstrekkelig interesse og fagkompetanse for å satse på produksjon av korn og oljevekster dersom den først har gått tapt.

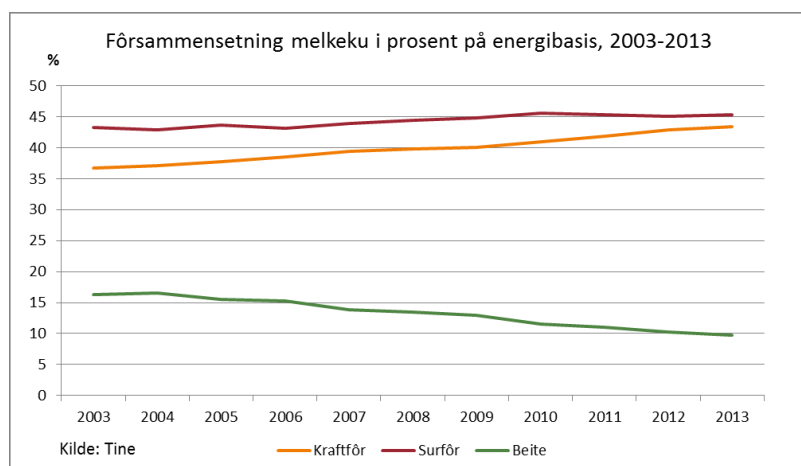
Utvikling i bruk av norske resurser

Bruken av norske fôrråvarer i husdyrproduksjonen er fallende. Andelen norsk råvare i kraftfôret av total råvare var i 2014 43%. (Se figuren nedenfor.)

I kraftfôret har andelen norsk karbohydrat av totalt karbohydratinnhold gått fra ca. 85 % i 2005 til 59 % i 2014. Norsk produsert proteinandel har gått fra ca. 50 % i 1997 til ca. 6 % i dag. Det sterke fallet i norskandelen av protein er forårsaket av forbudet mot bruk av kjøttbeinmjøl som ble innført i EU som følge av utbruddet av BSE. Andelen norsk fett er i samme tidsrom redusert fra 100 % til ca. 45 %.

Bruken av gras er også redusert. De siste 10 årene har andelen surfôr til melkeku på energibasis per år holdt seg relativt stabil, fra 43 til 45 prosent, mens det har vært en jevn økning i andelen kraftfôr, fra ca. 37 prosent i 2003 til rundt 43 prosent i 2013. Beite utgjør fortsatt en del av fôrseddelen, men andelen er synkende og har gått ned fra litt over 16 prosent i 2003 til nær 10 prosent i 2013. Dette er vist i figuren under.

Etterspørselen etter kraftfôr, og sammensetningen av kraftfôrblandingene, er et resultat både av utviklingen i husdyrproduksjonen og synkende tilgang på norsk korn. Økende avdråttkrav i melkeproduksjonen og økt produksjon av kylling er de viktigste driverne til den økende etterspørselen etter kraftfôr.

Det er viktig å merke seg at avlsarbeidet i norsk husdyrproduksjon har bidratt til svært effektive og friske husdyr. Dette medfører at fôrbehovet er lavt, noe som gir lave utslipp av klimagasser og reduserte fôrkostnader i norsk jordbruk.

Effektiviteten per forenhet har økt de siste årene:

- Fôrutnyttelse Slaktekylling: I 2005 var gjennomsnittlig fôrforbruk på ca 2,5 kg pr kg. I 2015 er dette redusert til 2,2 kg pr kg. Dette gir en effektivitetsøkning på 12 %.
- Kullstørrelse hos purker: I 2005 produserte purkene registrert i Ingris 22,7 avvente smågris pr årspurke i 2014 er det samme tallet 24,3. Dette gir en effektivitetsøkning på 7 %
- I januar 2005 var gjennomsnittlig dagsyting pr mjølkeku 22,7 kg, i januar 2015 var den økt til 26,1 kg. Dette gir en effektivitetsøkningen på 15 %

Norsk landbruk benytter bærekraftige råvarer i for

Litt over halvparten av råvarene i kraftforet til norsk husdyrproduksjon ble dekket av import i 2014. Bransjen importerer mest proteinråvarer fra soya og raps og karbohydrater fra korn. Fôrfett med basis i fra framstilling av palme- og soyaolje, samt mineraler og vitaminer handles internasjonalt. Soyaandelen i kraftfor i Norge ligger på ca. 10 prosent, mot 16 prosent i EU. Norsk fôrbransje var først i verden til å nekte bruk av genmodifisert (GMO) soya og et av få land som har kjørt 100 prosent GMO-fritt med full sporbarhet siden 1996. I Felleskjøpet har vi hatt bærekraftig, sertifisert produksjon siden 2009. Importen til Norge kommer fra områder hvor det i dag ikke foregår avskoging. I dag er det kun Sveits som er i tilnærmet samme situasjon som oss når det kommer til bærekraft- sertifisert bruk av soya.

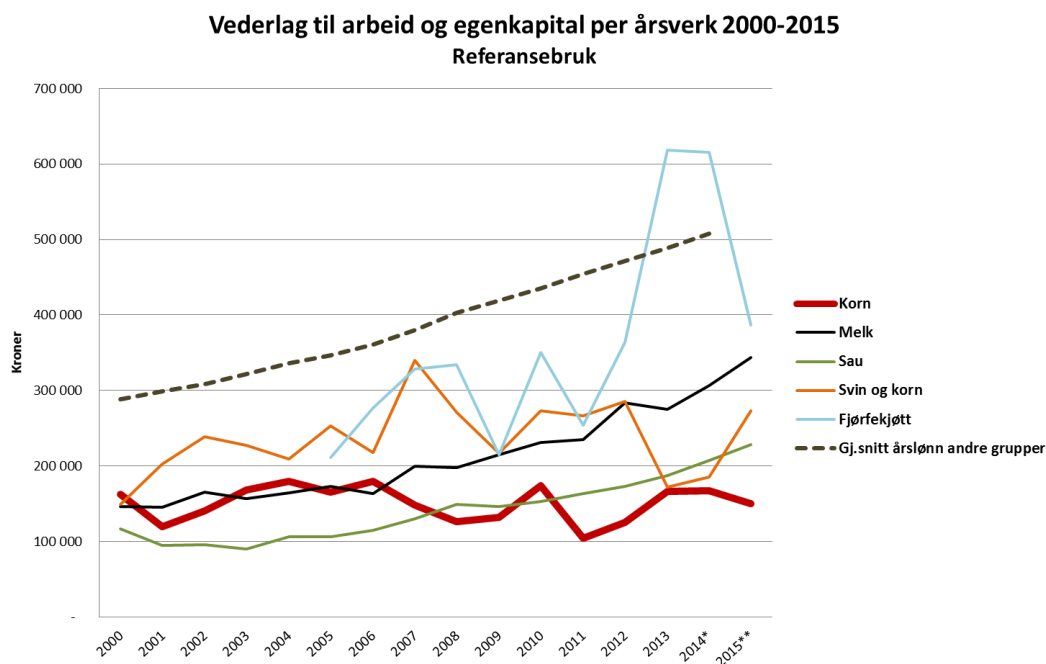
Fremover står vi overfor flere viktige oppgaver. Vi skal fortsette å bidra til import av en bærekraftig soya. Vi fortsetter å se på mulighetene for å øke kvaliteten på eksisterende råstoffer som vi har godt grunnlag for å produsere i Norge. Samtidig vil vi legge ressurser i å fremskaffe nye proteinkilder.

I Norge har vi bedre naturgitte forutsetninger for å produsere korn fremfor proteinvekster. Ut i fra dagens kraftfôrbehov kan norsk kornproduksjon økes med om lag 35 %. Forskning og utvikling av nye norske proteinkilder må prioriteres og norsk jordbruks ambisjon må være å kunne forsyne seg av alternative norskproduserte proteinkilder i fremtiden.

Lønnsomheten i kornproduksjonen

Skal målet om økt matproduksjon nås må politikken stimulere til et aktivt og bærekraftig landbruk i hele landet basert på norske ressurser. Det forutsetter at lønnsomheten i jordbruket må styrkes vesentlig.

Kornprodusentene er i dag den gruppen i jordbruket som har den laveste inntekten blant alle jordbruksproduksjonene. Inntektene for kornprodusentene har siden 2007 hatt en betydelig svakere utvikling sammenliknet med alle øvrige produksjoner i landbruket. Blant referansebrukene er det kun korn- og potetavlingene som normaliseres.

15

Figuren over viser vederlag til arbeid og egenkapital pr. årsverk for referansebrukene for melk, kombinert svin og korn, fjorfekjøtt, sau og korn. Tallene for 2015 er hentet fra referansebruksberegninger 2014, avgitt 10/4 2015. Vederlag til arbeid og egenkapital pr. årsverk for referansebrukene viser ikke inntektseffekt av skatt og jordbruksoppgjøret i 2015.

Norske Felleskjøp er bekymret over at økonomien i kornproduksjonen er betydelig svakere enn for alle øvrige produksjoner og mener at vederlaget til arbeid og egenkapital pr. årsverk må bringes opp på nivå med de øvrige produksjonene i jordbruket for å stanse fallet i kornarealet.

Norske Felleskjøp vil presisere at det ved behandlingen av siste jordbruksoppgjør ble uttrykt fra en samlet næringskomité at de ønsker et «miljøvennlig norsk landbruk med både store og små bruk i hele landet. Komiteen understreker at vilkårene for jordbruksdrift er forskjellige i ulike deler av landet, og jordbruket bidrar også til andre viktige samfunnsgoder enn mat. Komiteen mener det derfor må opprettholdes en differensiering i virkemidlene, som legger til rette for en variert bruksstruktur og sikrer bærekraftig produksjon på jordbruksarealene i hele landet.»

Målsettinger

Hovedmålsettingen for norsk matproduksjon må være:

Økt matproduksjon på norske ressurser, i takt med befolkningsveksten og forbrukerens etterspørsel

Dette innebærer at norsk matproduksjon i størst mulig grad må baseres på norske fôrressurser. Det vil bidra til økt reell selvforsyning. I tillegg vil en slik strategi bidra til at norske forbrukere får økt tilgang på mat produsert med et lavere klimagassutslipp med mindre bruk av antibiotika og bedre dyre- og plantehelse sammenliknet med importerte matvarer.

¹⁵ Framregning inklusive volumframregninger fra regnskapsåret

Mer mat produsert på en bærekraftig måte vil gi norske forbrukere økt matsikkerhet dersom landbrukspolitikken vektlegger økt matproduksjon basert på norske ressurser. I tillegg vil en slik strategi også bidra til å sikre økt verdiskaping i Norge.

Økt matproduksjon basert på norske ressurser, i takt med befolkningsveksten og forbrukerens etterspørsel vil ikke kunne realiseres dersom det ikke er et landbruk i hele landet som sikrer bruken av alt jordbruksareal. Et aktivt landbruk i hele landet vil i tillegg bidra til å styrke sysselsettingen og bosettingen i distriktene. Det er helt avgjørende at produksjonsfordelingen, det vil si kanaliseringspolitikken ligger fast dersom norsk matproduksjon skal kunne økes.

Kanaliseringspolitikken har i hele perioden fra 1960-tallet og frem til i dag gjort det mulig å bruke tilnærmet hele det norske jordbruksarealet, og dermed også bidratt til å opprettholde et stort omfang av norsk matproduksjon gjennom et aktivt landbruk i alle deler av landet.

Norske Felleskjøp mener at en slik innretting av landbrukspolitikken vil bidra til en bærekraftig og fremtidsrettet norsk matproduksjon.

Tabellen under bygger på målstrukturen for norsk landbrukspolitikk fra Meld. St. 9 (2011-2012) og Solbergregjeringens omforming av denne, gjengitt i budsjettproposisjon Statsbudsjettet for 2016.

Norske Felleskjøp mener dette gir god oversikt over hovedmålene i norsk jordbrukspolitikk. Målstrukturen vist i tabellen under er vår videreutvikling av disse og må legges til grunn i den nye jordbruksmeldingen for å kunne nå hovedmålet om å øke matproduksjonen basert på norske ressurser. Dette er også avgjørende for å sikre økt matsikkerhet, et landbruk i hele landet, økt verdiskaping og et mer bærekraftig landbruk.

Matsikkerhet	Landbruk over hele landet	Økt verdiskaping	Bærekraftig landbruk
Økt bærekraftig matproduksjon med grunnlag i norske ressurser	Legge til rette for bruken av hele jordbruksarealet	Konkurransedyktige verdikjeder for fôr- og matproduksjon	Bærekraftig bruk og vern av jordbrukets produksjonsareal og ressursgrunnlag
Økt selvforsyning av mat produsert i norsk jordbruk på norsk fôr	Bidra til økt sysselsetting og bosetting i distriktene	Styrke kompetansemiljøer tilknyttet verdikjeden for mat	Klimatilpasset og klimaeffektiv matproduksjon
Trygg og sunn mat som forbrukerne etterspør	Sikre produksjonsfordelingen i jordbruket tilpasset forskjeller mellom ulike deler av landet	Konkurransedyktige inntekter i jordbruket	Ivareta kulturlandskapet, naturmangfold og produksjon av felles miljøgoder fra landbruket
God dyre- og plantehelse samt god dyrevelferd		Legge til rette for utnytting av gårdens samlede ressurser	Redusere forurensningen fra landbruket
Bidrag til at internasjonale avtaler sikrer et hvert land rett til å produsere egen mat		Økt FoU-innsats som bygger oppunder økt bærekraftig matproduksjon med grunnlag i norske ressurser	

Bærebjelkene i jordbrukspolitikken

Importvernet

Importvernet for korn, kraftfôrråvarer og ferdig kraftfôr er helt avgjørende dersom det skal være mulig å opprettholde produksjon av korn som råstoff til norsk matmel- og kraftfôrindustri.

Importvernet forvaltes av Landbruksdirektoratet med utgangspunkt i tollsatsene fastsatt i WTO-avtalen fra 1995. Importvernet for korn forvaltes både som et kvantumsbasert importvern med redusert toll innenfor fastsatte volum og et generelt importvern med faste tollsatser. Med grunnlag i prognosene utarbeidet av Norske Felleskjøp (markedsregulator for korn) gir en slik innretning av importvernet for korn, kombinert med virkemidler over jordbruksavtalen, rom for at den nødvendige suppleringsimporten av matkorn, fôrkorn og andre kraftfôrråvarer som ikke kan produseres i Norge blir importert til sterkt redusert toll uten at dette går på bekostning av norsk produksjon og muligheter for å ta ut målpris fastsatt i jordbruksforhandlingene.

Norge importerer mellom 1 og 1,2 millioner tonn råvarer til matmel- og kraftfôrproduksjonen hvert år. Dette volumet blir fordelt til aktørene innenfor matmel- og kraftfôrbransjen via auksjoner som alle står fritt til å delta i. Aktørene kan deretter importere råvarekvotene de har kjøpt i auksjonen til redusert toll.

Norske Felleskjøp mener at Norge må ha et velfungerende importvern for landbruksvarer som er tilpasset det generelle kostnadsnivået i Norge. Dette er en forutsetning dersom norsk matproduksjon skal kunne videreutvikles.

Importvernet for korn, i kombinasjon med gjeldende virkemidler over jordbruksavtalen reduserer kostnadene i norsk jordbruk samtidig som det gir grunnlag for å opprettholde norsk kornproduksjon. Importvernet for korn og husdyrprodukter må være tilstrekkelig slik at dette gjenspeiler lønns- og kostnadsnivået i Norge.

Markedsreguleringen

For at bonden skal kunne utnytte sitt potensiale for matproduksjon fullt ut, må ikke risikoen for samlet markedsoverskudd bli for stor. Biologiske produksjoner vil svinge mellom år, og høy produksjon over tid forutsetter at periodiske overskudd blir håndtert slik at det ikke tvinger alle produsenter til å begrense produksjonen til det som er sikker avsetning.

Markedsreguleringen håndterer denne risikoen for den norske bonden, og det er bonden som betaler kostnaden ved denne forsikringsordningen gjennom en avgift på all omsetning fra gården.

Markedsreguleringen bidrar dermed til et stabilt tilbud i førstehåndsmarkedet for jordbruksråvarer, noe som langt på vei er en forutsetning for store deler av norsk matforedlingsindustri. Det er avgjørende for omfanget av norsk landbasert matproduksjon at myndighetene ivaretar og videreutvikler ordningene for å balansere det norske førstehåndsmarkedet for jordbruksråvarer.

Myndighetene har sikret rammene for denne balanseringen gjennom omsetningsloven. Som et virkemiddel primært innrettet for å gi bonden tryggere og mer stabile rammevilkår, har den løpende styringen blitt lagt til bonden, gjennom flertallet i Omsetningsrådet og gjennom å gi bondeidee samvirker hovedrollen i gjennomføringen. Dette har gitt et system som i hovedsak er rasjonelt og effektivt i forhold til de målene som er lagt til grunn for ordningene.

For kornprodusentene gir markedsreguleringen sikkerhet for avsetning av det produserte kornet det enkelte året. Behovet for en slik sikkerhet ble tydelig illustrert høsten 2015, da flere kornhandlere stengte eller reduserte mulighetene for levering, mens Felleskjøpet ivaretok mottaksplikten og i flere

tilfeller måtte ty til improviserte løsninger – også utendørs lagring på parkeringsplass. Bruken av tiltak som overlagring og omdisponering av matkorn til fôr har gitt tilstrekkelig balanse i førstehåndsmarkedet til at framforhandlede målpriser er tatt ut tilnærmet hundre prosent i den perioden ordningen har eksistert.

Regjeringens gjennomgang av ordningene ved Hjelmengutvalget tok utgangspunkt i kritikk av ordningene fra aktører utenfor landbrukssamvirket. Denne kritikken er ikke ny og er også langt på vei en forutsetning og garanti for at ordningene skal kunne utvikles i et dynamisk samspill mellom myndigheter, primærjordbruk og andre interesser, først og fremst foredlingsindustrien. Gjennomgangen har likevel konkludert med at det er nødvendig og mulig å revidere ordningen for å imøtekomme kritikken.

Norske Felleskjøp har i sitt høringsinnspill støttet en slik revisjon, slik denne er skissert i forenklingalternativet. Vi har advart mot forslaget om utvidet bransjesamarbeid som er urealistisk å gjennomføre. Forslaget om markedsbasert balansering vil i realiteten føre til avvikling ordningene uten at det finnes andre alternativer enn at aktørene skal drives inn i en konkurransesituasjon der marginale ressurser og aktører blir fortrenget.

Norske Felleskjøp mener at markedsreguleringen må bestå som et virkemiddel bonden kan benytte for å unngå økonomisk ødeleggende overskudd. Bonden bør ha avgjørende innflytelse på gjennomføringen og kan på det grunnlaget fortsette å finansiere ordningen.

Jordbruksavtalen

Avtaleverket for jordbruket har til formål å regulere tiltak som er egnet til å fremme fastlagte mål for jordbruket, og som ikke er uttømmende regulert ved lov, stortingsvedtak eller forskrift.

Jordbruksavtalen med årlige forhandlinger er det operative verktøyet myndigheter og jordbruksnæring har for å utvikle og beslutte virkemidler for å nå målene satt for landbrukspolitikken.

Jordbruksavtalen gir norske myndigheter en unik mulighet til å sikre både forbrukere, næringsmiddelindustri og bønder stabile priser og fordele budsjettmidler for å kunne nå de landbrukspolitiske målene. I tillegg produserer jordbruket en rekke goder til det norske samfunnet som ikke er omsettbare i markedet i form av verdifullt kulturlandskap og bevaring av naturmangfold.

For at landbruket skal kunne øke matproduksjonen på norske ressurser, i takt med befolkningsveksten og forbrukerens etterspørsel må hele jordbruksarealet brukes aktivt. Dette forutsetter at virkemidlene over jordbruksavtalen bidrar til at det er et samsvar mellom produksjon og arealgrunnlag og at inntektsmulighetene innad i jordbruket utjevnes for å sikre at jordbruksarealene i hele landet brukes til matproduksjon.

I denne sammenheng er det helt avgjørende at en tar i bruk virkemidler som sikrer aktiv drift både på små og store gårder. Utjevning av fraktkostnader mellom landsdeler og sikring av et noenlunde likt inntektsnivå mellom ulike produksjoner er sentrale virkemidler i denne sammenheng. I tillegg vil det være viktig å sikre en målrettet investeringsstøtte som kan bidra til å videreføre grovfôrbasert husdyrproduksjon tilpasset ressursgrunnlaget i distriktene og fornyelse av gårdstørkeanlegg for korn i kornområdene. Effektueringen av regjeringens forslag til investeringsfond i jordbruket vil bidra positivt.

Ved behandlingen av siste jordbruksoppgjør uttrykte en samlet næringskomité at de *«ønsker et miljøvennlig norsk landbruk med både store og små bruk i hele landet. Komiteen understreker at vilkårene for jordbruksdrift er forskjellige i ulike deler av landet, og jordbruket bidrar også til andre*

viktige samfunnsgoder enn mat. Komiteen mener det derfor må opprettholdes en differensiering i virkemidlene, som legger til rette for en variert bruksstruktur og sikrer bærekraftig produksjon på jordbruksarealene i hele landet.»

Norske Felleskjøp støtter Stortingets syn og mener at det er avgjørende at jordbruksavtalen videreføres som i dag for å kunne utvikle et landbruk i hele landet. Det er avgjørende at landbruket blir tilført tilstrekkelig med budsjettstøtte og at de konkrete virkemidlene blir innrettet for å utjevne inntektene mellom produksjoner, områder og bruksstørrelser.

Juridiske virkemidler, kvoter og konsesjonsgrenser

Norge har regulert eierskapet til landets evigvarende ressurser igjennom lovreguleringer, enten det er snakk om eierskapet til vann/vannkraft eller jordressurser.

For jordbrukets del er eiendomspolitikken viktig for å nå de landbrukspolitiske målene, og for å sikre bøndene langsiktig eierskap til arealressursene de lever av. Utforming av eiendomspolitikk er også viktig for å forhindre en stor gjeldsbelastning som ikke kan forsvares ut i fra produksjonsmulighetene på norske gårdsbruk.

Konsesjonsloven skaper forutsigbarhet og demper prispress på landbrukseiendommer som ligger i områder med høy alternativbruk.

Dersom konsesjonsloven avvikes vil det få negative konsekvenser.

- Rekrutteringen vil svekkes som følge av at gårdsbruk vil bli kjøpt opp av godt etablerte middelaldrende kjøpere som utkonkurrerer ungdom på pris
- Økt pris på jord vil medføre økte jordleiepriser
- Arealer vil bli kjøpt opp med finansplassering og spekulasjon som formål

Jordlovens bestemmelser om jordvern og driveplikt er sentrale for å oppnå at dyrket jord holdes i hevd og ikke tas i bruk til andre formål enn landbruk. Videre bidrar delingsregelen til å forebygge oppstyking av eiendom, ut over det som er rasjonelt og hensiktsmessig for å legge til rette for mer robuste, rasjonelle og effektive enheter.

Jordbruksarealer går ut av drift både i distrikter, men også i sentrale jordbruksområder. En slik utvikling reduserer omfanget av norsk matproduksjon. Det er derfor viktig å opprettholde driveplikten slik at jordbruksarealer som ikke drives av eieren selv, kan bli drevet og vedlikeholdt av andre aktive bønder, som har behov for eller kapasitet til å drive større arealer enn det de disponerer på egen eiendom.

Odelsretten gir økt kvinneandel og bidrar til å sikre familielandbruket. De som velger å overta et gårdsbruk med odelsrett driver i større grad jordbruk og næring på eiendommen, selv om dette ikke nødvendigvis er familiens hovedkilde til inntekt. Avvikling av odelsloven vil kunne redusere kvinneandelen i landbruket og bidra til økt eierkonsentrasjon og industrialisering av norsk jordbruk.

Norske Felleskjøp mener at odelsloven, odelslovens grunnlovsværn, konsesjonsloven med boplikt og priskontroll på landbrukseiendommer som gir forrentning av kapital og fremmer rekruttering må videreføres.

Melkekvoter, kvoteregioner og konsesjonsgrenser for husdyrproduksjon har stor betydning for mulighetene for å ha et landbruk i hele landet, og for å kunne tilpasse husdyrproduksjonen til det norske markedet.

En sammenslåing av produksjonsregioner for melkekvoter vil på sikt medføre at melkeproduksjonen flyttes til områder som i dag blir brukt til kornproduksjon. Dette vil få negative konsekvenser for den geografiske produksjonsfordelingen, og vil medføre en ytterligere reduksjon av kornarealet. Færre og større regioner vil bidra til at melkeproduksjonen konsentreres ytterligere.

Norske Felleskjøp mener at det er helt avgjørende at melkeproduksjonen fortsatt forblir bærebjelken i distriktsjordbruket. I den forbindelse er det avgjørende at kvoteordningen for melk blir videreført.

Forskning og utvikling

Det er et uttalt mål at norsk matproduksjon og selvforsyningsgrad skal styrkes. For å nå dette målet er det viktig at norsk kornproduksjon stimuleres slik at det gir større totalavling med stabil god kvalitet og at produksjon og bruk av grovfôr styrkes. Norge har en av verdens mest effektive husdyrproduksjoner, spesielt når man ser på klimaeffekten. Det må satses videre på en effektiv husdyrproduksjon med fokus på tilvekst, fôrutnytting, helse og velferd hos dyra. Det må også stimuleres til en fortsatt høy innovasjonstakt i næringsmiddelindustrien.

Det er viktig at den kunnskapen vi allerede har blir tatt i bruk og utnyttet på best mulig måte. Samtidig må forskning og innovasjon drives videre for å sikre tilgang på ny kunnskap.

Forskningen må innrettes slik at den gir svar på relevante spørsmål. Det krever en god organisering og arbeidsdeling mellom ulike institusjoner og organisasjoner som arbeider på feltet. Det må i betydelig grad tas hensyn til de utfordringer vi står overfor med et skiftende klima. Nye utfordringer må møtes med ny kunnskap for å sikre tilgang på nok norskprodusert korn og gras av riktig kvalitet.

Norske Felleskjøp mener at områder som bør prioriteres innenfor FoU i landbruket må være sortsutvikling tilpasset norske forhold, klimatilpasset teknologi, bruk av nye fôrressurser med fokus på protein og økt bruk av norske ressurser som grovfôr, beite og korn.

Rekruttering

Rekruttering av dyktige og motiverte bønder og andre næringsutøvere til jordbruket, næringsmiddelindustri, forskning og tilgrensende virksomheter er nødvendig for å kunne utvikle landbruket og møte utfordringene fremover. Gode og stabile rammevilkår for jordbruket er helt nødvendig for de som skal inn i landbruksnæringen.

Et konkurransedyktig inntektsnivå i jordbruket er helt avgjørende for å sikre rekrutteringen.

Helt avgjørende for en god rekruttering til landbruket, og særlig distriktslandbruket, er at en lykkes i å gjøre det attraktivt for yngre kvinner å gå inn i det. Motivasjon er helt avgjørende for satsing og rekruttering i landbruket, og da er sosiale faktorer og strukturelle endringer i lokalsamfunnet også viktig. Å bli igjen som den siste bonden eller den siste familien i bygda, er ikke attraktivt.

Økonomisk og sosial bærekraft henger sammen, og uten en tilfredsstillende balanse svikter rekrutteringen til landbruket. Det er derfor relevant å snakke om stordriftsulemper. Dette er blitt svært tydelig i dansk sammenheng, med for store enheter til at bonden makter å drive godt nok. Produktiviteten går ned og gjeldsbelastningen blir svært høy med påfølgende svikt i rekrutteringen. Framtidens bonde må beherske mange fagfelt fra den tradisjonelle agronomien, god driftsledelse og til bruk av avansert ny teknologi. Behovet for et kompetansebevis for de som skal inn i en av verdens viktigste yrker må vurderes.

Mange som overtar gårdsbruk har annen utdanning og yrke. For å kunne tilby denne gruppen en effektiv og god etterutdanning innenfor grunnleggende landbruksfag må et kompetansekurs tilrettelegges denne gruppa. Det finnes flere fagskoletilbud for de som har naturbrukskompetanse.

Norske Felleskjøp mener det er viktig at disse tilbudene sikres finansiering slik at kvaliteten og fleksibiliteten blir best mulig.

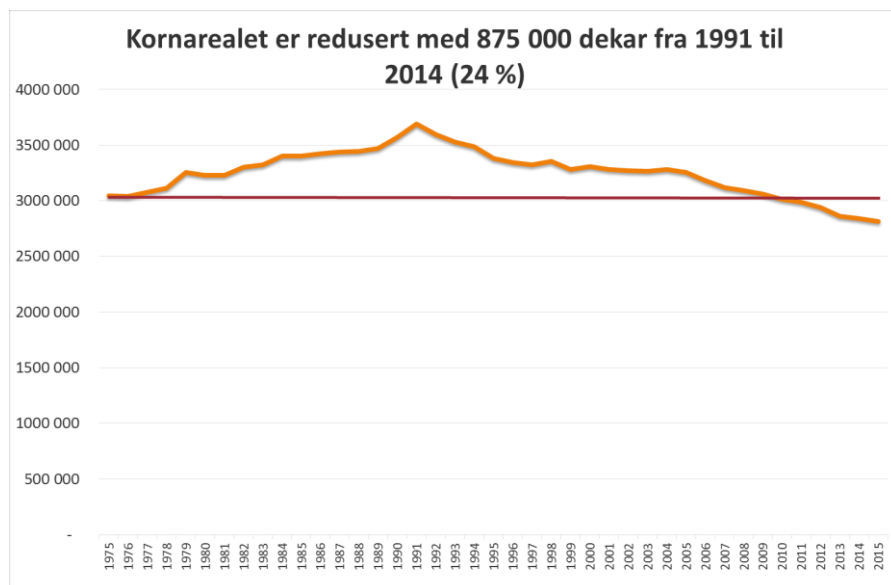
I dag er det færre kandidater med høyere landbruksfaglig utdanning i forhold til hva som etterspørres i næringa.

Norske Felleskjøp mener de viktige primærnæringsfagene, med få studenter på universitet og høyskoler må sikres finansiering slik at en får opp rekrutteringen til disse fagene for å tilføre landbruket tilstrekkelig kompetanse.

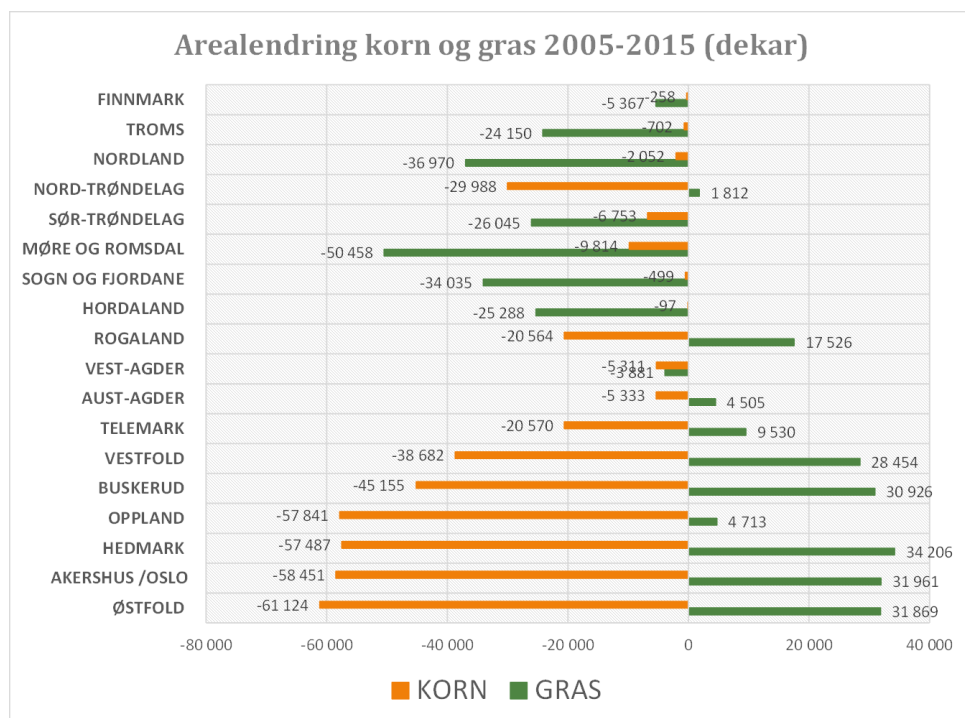
VEDLEGG

Utviklingstrender i kornproduksjonen

Kornarealet i Norge har vært i sterk endring. I perioden 1975 – 1991 økte kornarealet med 645 000 dekar. Siden 1991 har kornarealet gått ned igjen med 875 000 dekar, eller nesten 24 %.

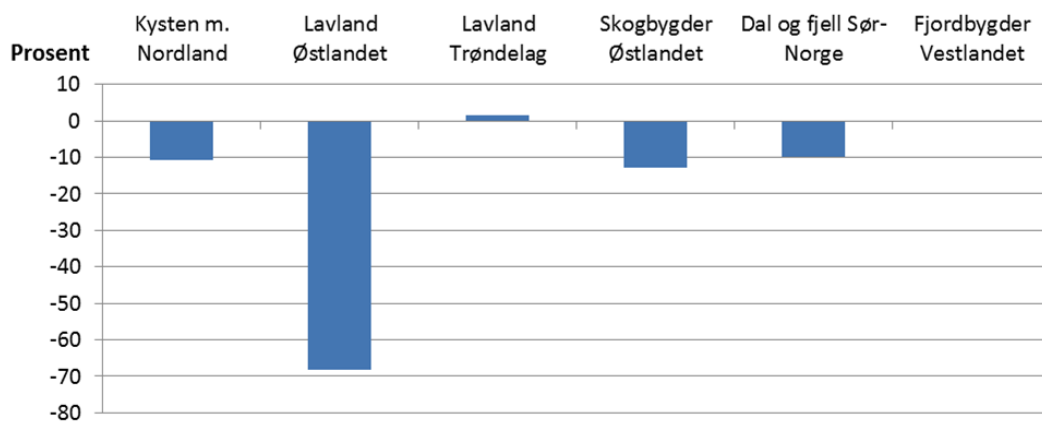
Figuren under viser endringene i areal det er søkt om produksjonstillegg for i perioden 2005 – 2015. Det er nedgang i alle fylker i perioden, men i de tradisjonelle kornfylkene er en del av kornarealet erstattet av gras. Om lag halvparten av kornarealet som har gått ut av produksjon i kornområdet er erstattet av gras. Resterende areal er enten blitt tatt i bruk til andre planteproduksjoner, tilplantet med skog, bygd ned eller lagt brakk.

For Telemark t.o.m. Østfold har kornarealet i perioden 2005-2015 gått ned med 340 000 da, mens grasarealet er økt med 174 000 da.

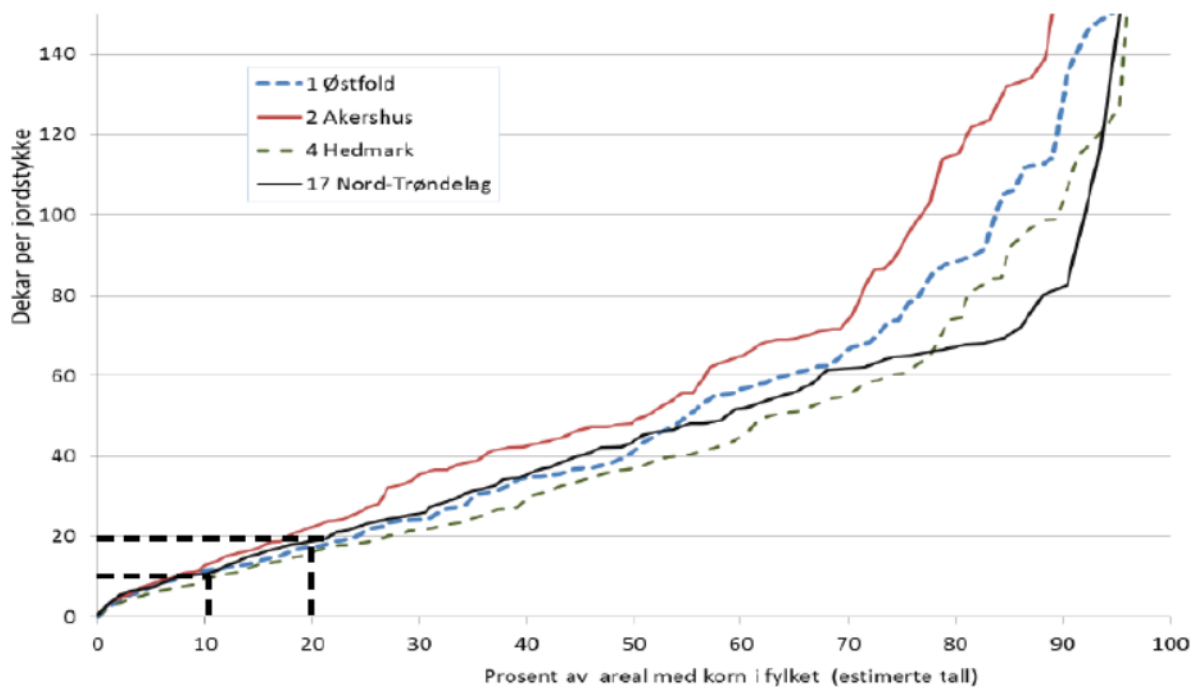
Figuren under viser reduksjon av kornarealer i perioden 2000 – 2012 fordelt på regioner i Norge

Det meste av kornarealet som er gått ut av produksjon siden år 2000 er arealer i de beste kornområdene i lavlandet på Østlandet (Skog og Landskap 2013).

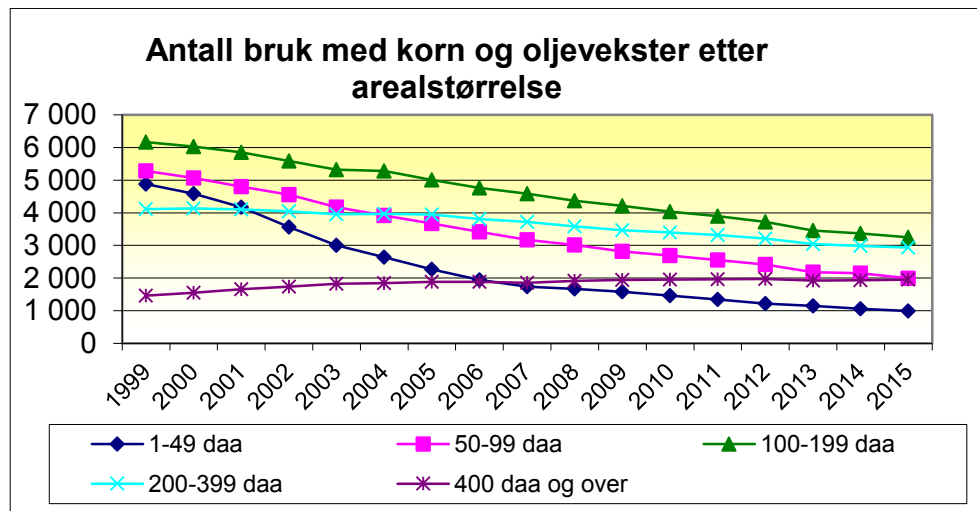
Figuren under viser andelen av jordstykker med forskjellig størrelse i kornregionene i Norge.

Kornarealet består en stor andel små jordstykker. Om lag 20 % av kornarealet finnes på jordstykker under 20 daa (Ekspertgruppa for korn).

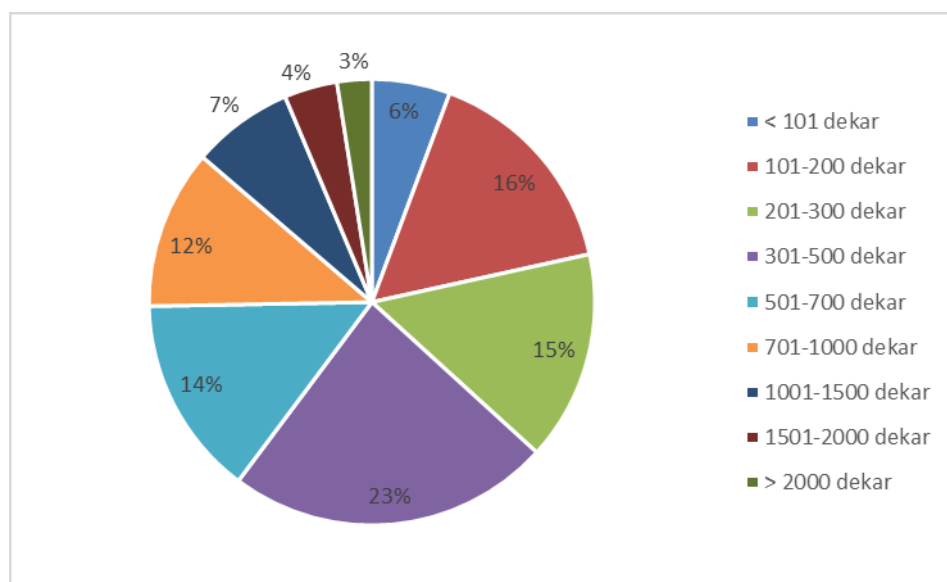
Figuren under viser utviklingen i antall bruk med korn og oljevekster over tid fordelt på bruksstørrelse

Det blir stadig færre kornprodusenter; siden år 2000 er antallet som søker om produksjonstillegg for korn halvert. Reduksjonen er fra 21 400 i 2000 til 11 100 i 2015. Det er nedgang for alle bruksgrupper opp til 400 dekar og størst avgang i gruppen med mindre enn 50 dekar kornareal.

Figuren under viser andel av den totale kornproduksjonen i Norge i år 2015 levert fra bruk etter størrelse.

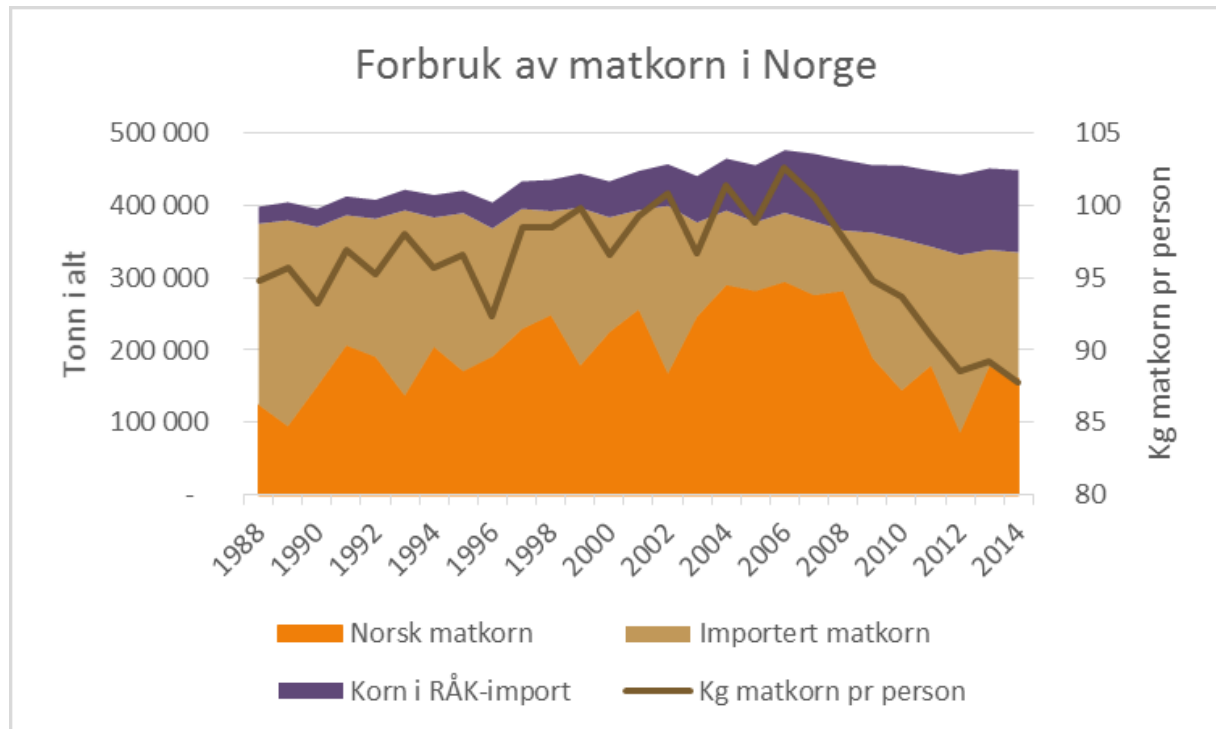
Selv om strukturendringene går i retning av flere store bruk er det kun 14 % av kornet som produseres på bruk over 1 000 dekar.

Kilde: Landbruksdirektoratet 2015

Figuren under viser utviklingen i matkornforbruket i Norge i tonn for perioden 1988 – 2014
(Norskprodusert + importert korn)

Forbruket av matkorn i Norge har vært fallende siden 2006 både totalt og pr person. Behovet for norskprodusert korn blir vesentlig redusert av at import av RÅK-varer (importerte bakervarer, fryste deiger, halvstekte rundstykker etc.) tar en stadig større andel av det norske butikkmarkedet for bakervarer.

«Norsk matkorn» og «Importert matkorn» er innkjøpt og foredlet av norske matmellemøller. I figuren har Norske Felleskjøp i tillegg beregnet innholdet av korn i de hel- og halvferdige importerte RÅK-varene. Totalt beregnet forbruk av matkorn har falt med 27 000 tonn siden 2006. I samme perioden har i tillegg 28 000 tonn norskforedlet matkorn blitt erstattet av korn i importerte bakervarer (RÅK-import). Behovet for norsk korn foredlet av matmellemøller og norske bakere er dermed redusert med 55 000 tonn i perioden.

Norske Felleskjøp har beregnet RÅK-importen i 2014 på 145 000 tonn hel- og halvfabrikata til å inneholde 113 000 tonn korn. Verdien av RÅK-importerte kornvarer er i 2014 3,3 milliarder kroner eller om lag 23 kroner pr kg.

Utviklingstrender i bruk og sammensetningen av kraftfôr

Kraftfôr er energirikt husdyrfôr som dels utgjør hele fôrrasjonen for svin og fjørfe, dels er det tilleggsfôr til lokalt produsert gras for drøvtyggere. Basis i kraftfôret i Norge er korn. I tillegg blir kraftfôret tilsatt mineraler, vitaminer, fett og protein. Kraftfôr gir oftest økt tilvekst og ytelse i produksjon av husdyrprodukter.

Kraftfôrsalg

Tabellen under viser utviklingen i salg av kraftfôr til de store husdyrgruppene.

Det har vært en jevn økning i forbruket av kraftfôr.

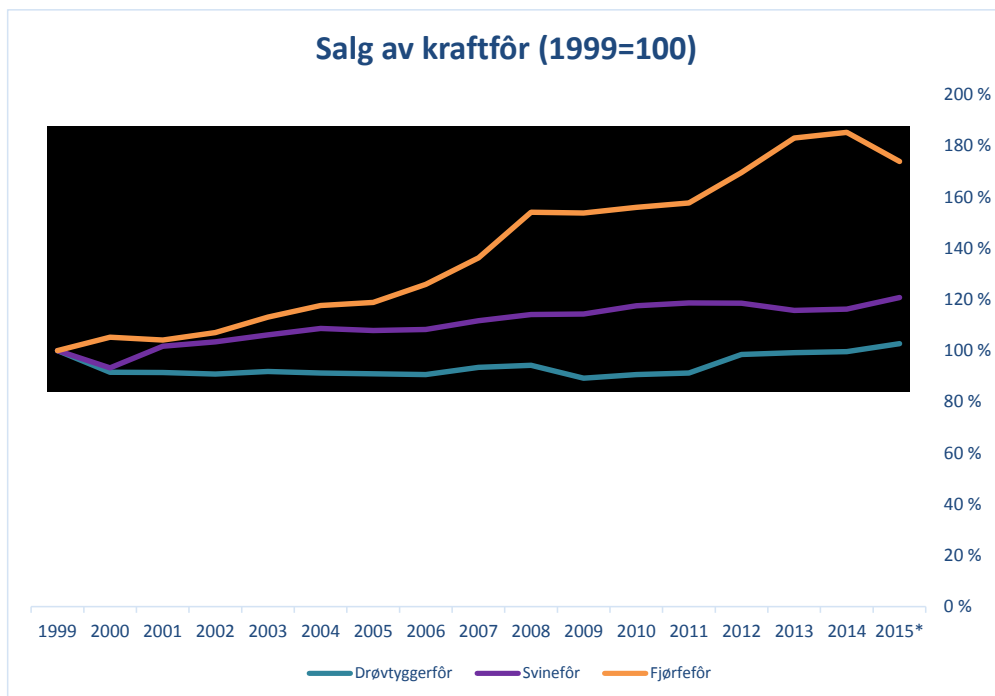
Kraftfôr, salg i tonn

Kilde: *Landbruksdirektoratet*

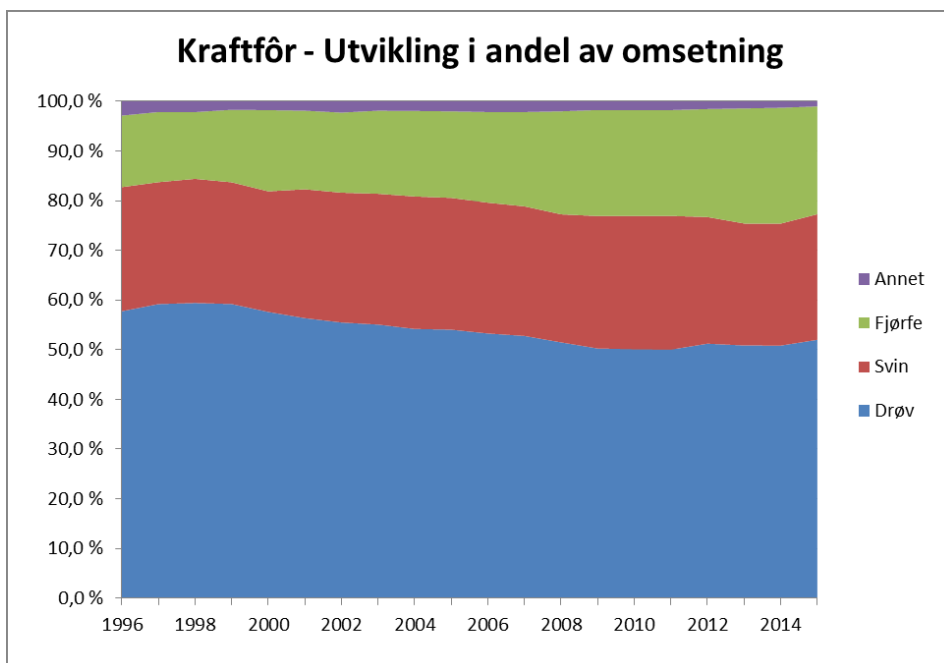
	Drøv	Svin	Fjørfe	Annet	Total
1999	1 000 557	414 079	246 730	28 499	1 689 865
2000	915 862	386 104	259 740	28 087	1 589 793
2001	915 315	421 265	256 953	30 493	1 624 026
2002	909 470	428 305	264 126	37 108	1 639 009
2003	918 684	439 430	279 002	31 344	1 668 460
2004	913 470	449 770	290 217	32 435	1 685 892
2005	909 964	446 777	293 178	33 838	1 683 757
2006	907 249	448 249	310 592	36 690	1 702 780
2007	935 070	462 372	336 266	38 134	1 771 842
2008	943 288	472 408	380 069	36 692	1 832 457
2009	893 041	473 483	379 353	30 860	1 776 737
2010	907 352	485 711	384 802	32 537	1 810 402
2011	913 122	491 335	388 971	32 055	1 825 483
2012	985 585	490 740	418 354	29 647	1 924 326
2013	992 145	479 026	451 636	27 779	1 950 586
2014	996 448	481 269	457 178	25 052	1 959 947

Figuren under viser den relative omsetningsendringen for salg av kraftfôr i perioden 1999 - 2015

Utviklingen har vært sterkest for fjørfefôr der veksten i forbruket av kyllingkjøtt er drivkraften, med en økning på 85 % fra 1999 til 2014. I 2015 falt forbruket av fjørfefôr på grunn av svikt i salg av kyllingkjøtt. Svin har økt med om lag 20 % i samme periode.

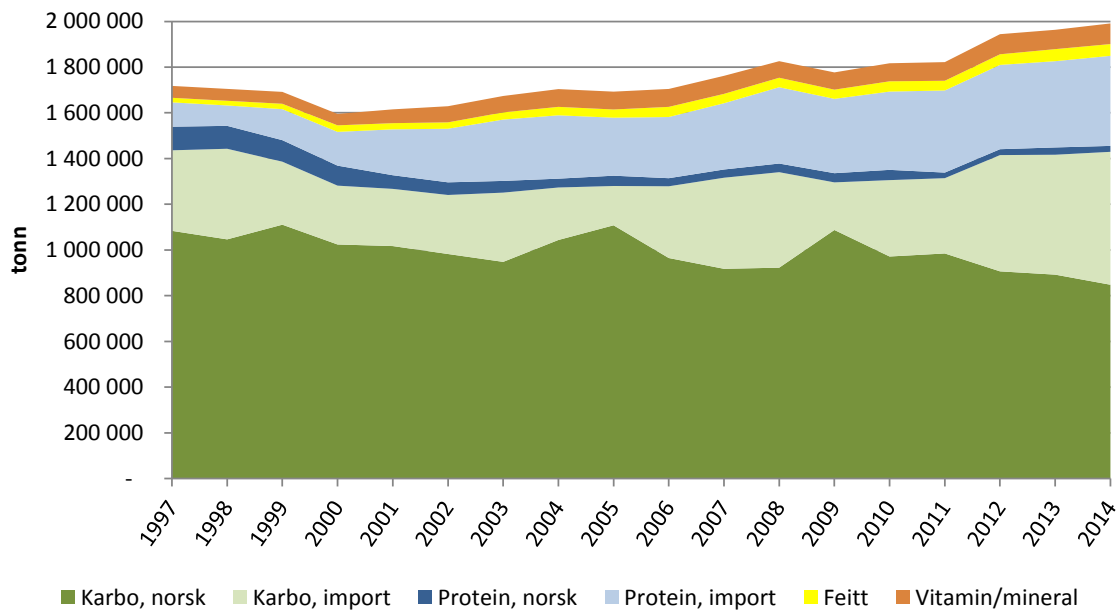
Resultatet er at fjørfefôr utgjør en stadig økende del av salget av kraftfôr:

Figuren under viser råvaresammensetningen i kraftfôr.

Sammensetningen av kraftfôret endrer seg og har over tid ført til at vi i dag har et helt annet kraftfôr enn for noen år siden. Figuren under viser utviklingen i bruken av hovedgruppene karbohydratråvarer (norsk og importert), protein, fett og vitaminer/mineraler. Norske karbohydratråvarer er korn, hovedsakelig bygg, havre og hvete.

Bruken av råvaregrupper i kraftfôr

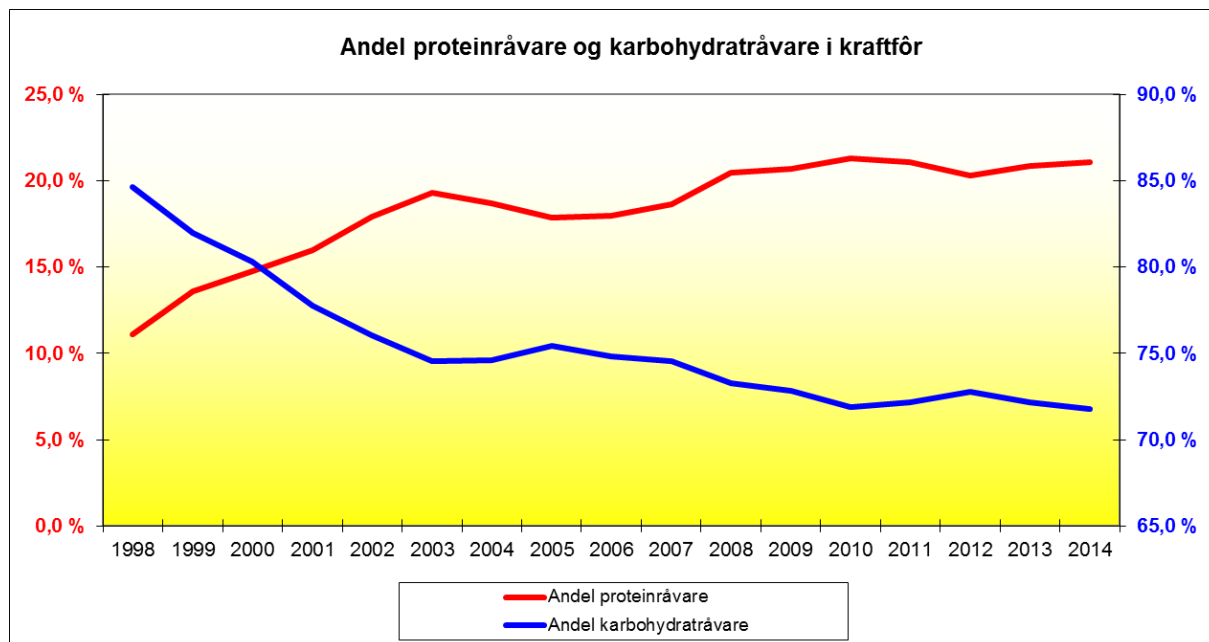

Kilde: Landbruksdirektoratet

Volumutviklinga i råvarebruk totalt tilsvarer utviklingen i kraftfôrsalg. Forbruket av karbohydratråvarer inklusive korn har vært relativt stabilt, men en minkende andel utgjøres av norsk korn. Størst volumøkning er det i bruken av proteinråvarer. I perioden har proteinforbruket til kraftfôr i Norge mer enn fordoblet seg (+ 120 %), fra 189 445 tonn i 1998 til 419 765 tonn i 2014.

Figuren under viser nærmere hvordan innholdet av protein og karbohydrater i kraftfôr har endret seg over tid.

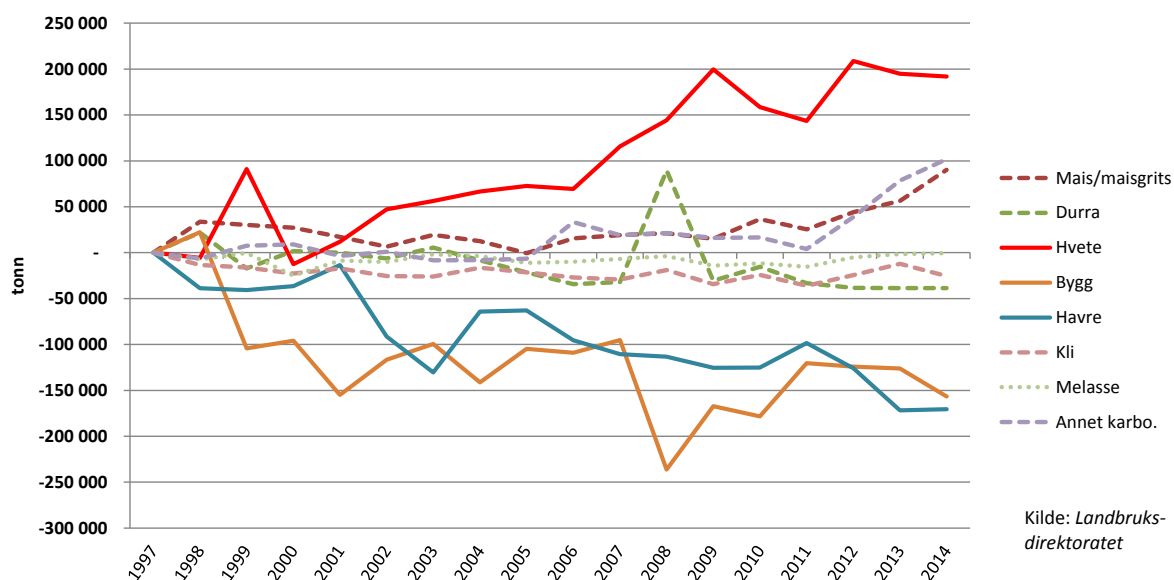
Andelen karbohydratråvarer har falt fra å utgjøre 84,5 % av kraftfôret i 1998 til å utgjøre 71,8 % i 2014. For protein har utviklingen i samme periode vært en økning fra 11,0 % til 21,1 %.

Karbohydratråvarer

Karbohydratråvarer er energirike planteprodukt, enten korn av ulike slag eller biprodukt etter foredling av planteprodukt. Figuren under illustrerer endringer i bruken av ulike typer karbohydratråvarer:

Endringer i forbruk av ulike karbohydratråvarer fra 1997

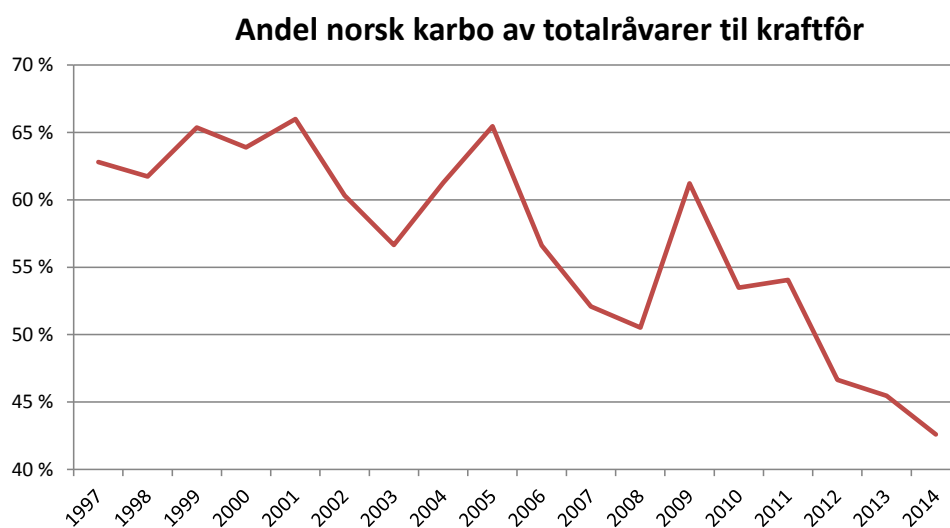
Først og fremst har det vært det en økning i bruken av fôrhvete, mens det blir brukt mindre bygg og havre. Dette er råvarer vi produserer i Norge. Importerte råvarer som mais/maisgrits og durra har hatt en betydelig økning de siste år. Bruken av karbohydratråvarer er delvis avhengig av tilgangen på norsk korn. F. eks. vil tilgangen på norsk fôrhvete være avgjørende for bruken neste år.

Norsk karbohydratandel av kraftfôrråvarer totalt

Norsk karbohydrat er hovedsakelig korn, men også kli fra norske møller, en del avrens fra såfrøforretningene o.l., se tabell nedenfor:

	Hvete	Rug/ rughvete	Bygg	Havre	Norsk korn	Kli av norsk matkorn	Annet karbo.	Norsk karbo i alt	Råvarer til kraftfôr i alt	Andel norsk karbo	Norske råvarer til kraftfôr tot
1997	47 391	2 202	637 651	334 303	1 021 547	57 363		1 078 910	1 717 932	63 %	1 259 244
1998	52 082	3 934	623 649	311 398	991 063	50 516	11 000	1 052 579	1 704 871	62 %	1 218 295
1999	153 282	16 052	568 318	333 352	1 071 004	34 777		1 105 781	1 691 773	65 %	1 278 912
2000	44 688	4 011	586 716	342 734	978 149	41 124	-	1 019 273	1 595 467	64 %	1 186 585
2001	72 227	1 944	520 852	366 615	961 638	50 719	14 001	1 026 358	1 555 057	66 %	1 096 457
2002	98 076	1 825	569 560	278 861	948 322	29 352	5 000	982 674	1 629 057	60 %	1 128 261
2003	61 559	96	586 234	249 400	897 289	45 874	5 000	948 163	1 673 875	57 %	1 093 977
2004	120 072	1 559	542 718	316 026	980 375	58 607	5 000	1 043 982	1 703 984	61 %	1 186 797
2005	145 007	3 671	581 517	317 168	1 047 363	55 811	5 000	1 108 174	1 692 866	65 %	1 253 619
2006	133 514	12 678	530 880	230 510	907 582	52 472	5 000	965 054	1 704 684	57 %	1 106 176
2007	117 077	4 814	515 519	225 963	863 373	49 494	5 000	917 867	1 761 958	52 %	1 055 025
2008	172 631	7 423	435 045	241 810	856 909	60 855	5 000	922 764	1 826 135	51 %	1 057 156
2009	266 066	15 066	514 241	253 658	1 049 031	33 630	5 000	1 087 661	1 776 957	61 %	1 229 475
2010	165 312	12 525	491 532	250 275	919 644	46 996	5 000	971 640	1 816 985	53 %	1 118 107
2011	150 497	8 406	508 121	280 181	947 205	32 730	5 000	984 935	1 821 974	54 %	1 031 584
2012	177 768	5 293	457 134	242 182	882 377	19 343	5 000	906 720	1 944 173	47 %	951 608
2013	135 759	650	509 859	195 604	841 872	45 540	5 000	892 412	1 963 362	45 %	948 856
2014	113 345	1 249	487 463	191 092	793 149	50 016	5 000	848 165	1 991 247	43 %	897 334

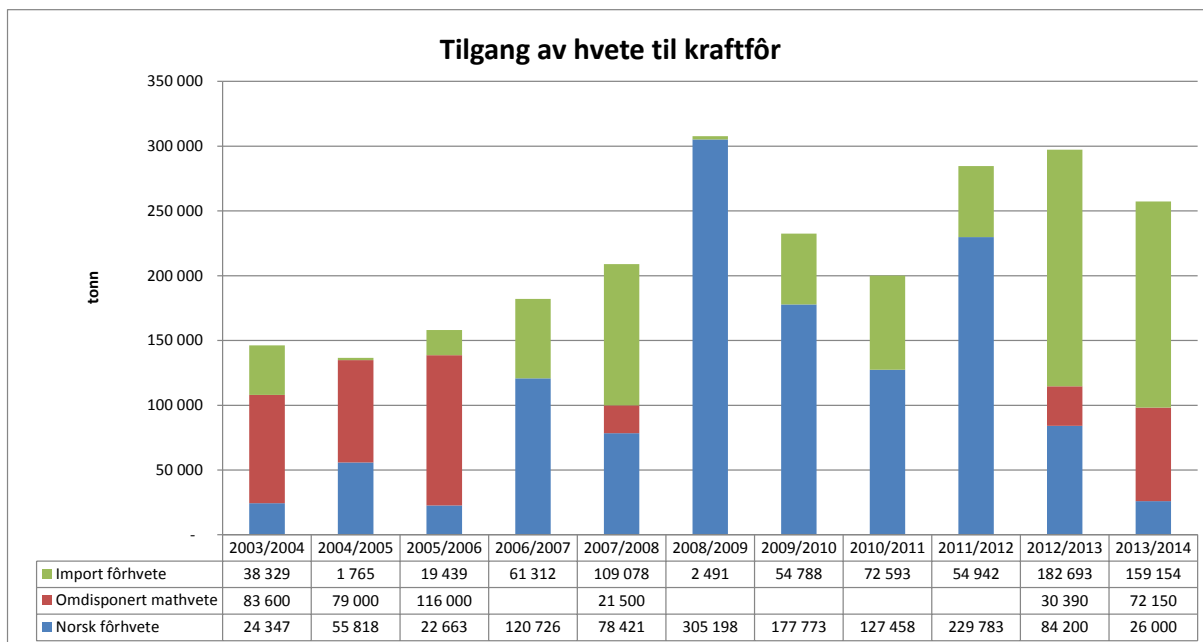
Figuren under viser at andel norsk karbohydrat i kraftfôr har falt fra 63 % i 1997 til 43 % i 2014.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Tilgangen av fôrhvete til industrien de siste åra er vist i figuren under.

De 2 siste årene er det importert mellom 100 000 og 180 000 tonn fôrhvete, mens tilgangen på norsk fôrhvete (i figuren er dette summen av Norsk fôrhvete og Omdisponert mathvete) har vært ca. 100 000 tonn.

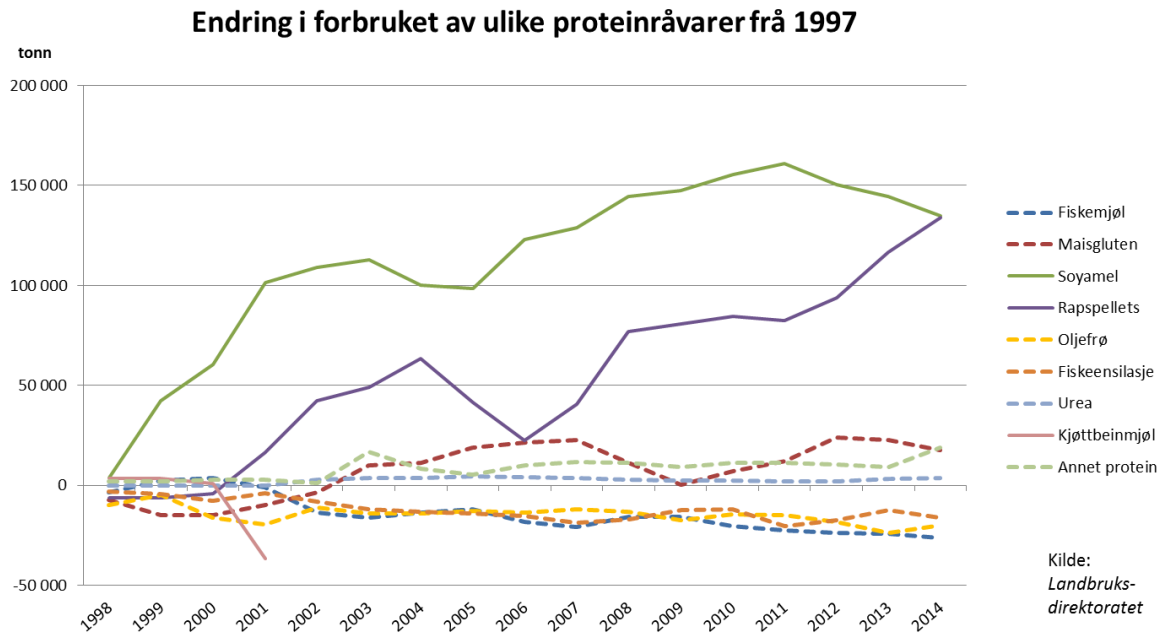

Proteinråvarer

Proteinråvarer er energi- og proteinrike planteprodukt, enten frø av ulike slag eller biprodukt av foredling av planteprodukt. Råvarene blir regnet som proteinråvarer dersom innholdet av råprotein er over 25 %.

Et tydelig trekk i utviklingen av sammensetningen av kraftfôret er at bruken av protein har økt. Økningen fra 1998 til 2014 er 230 000 tonn.

Bruken av soya og rapspelletts har økt med totalt 270 000 tonn, omtrent like mye hver. Norske proteinråvarer er mangelvare eller for kostbart. Kjøttbeinmjøl gikk helt ut i 2001 pga. forbud.

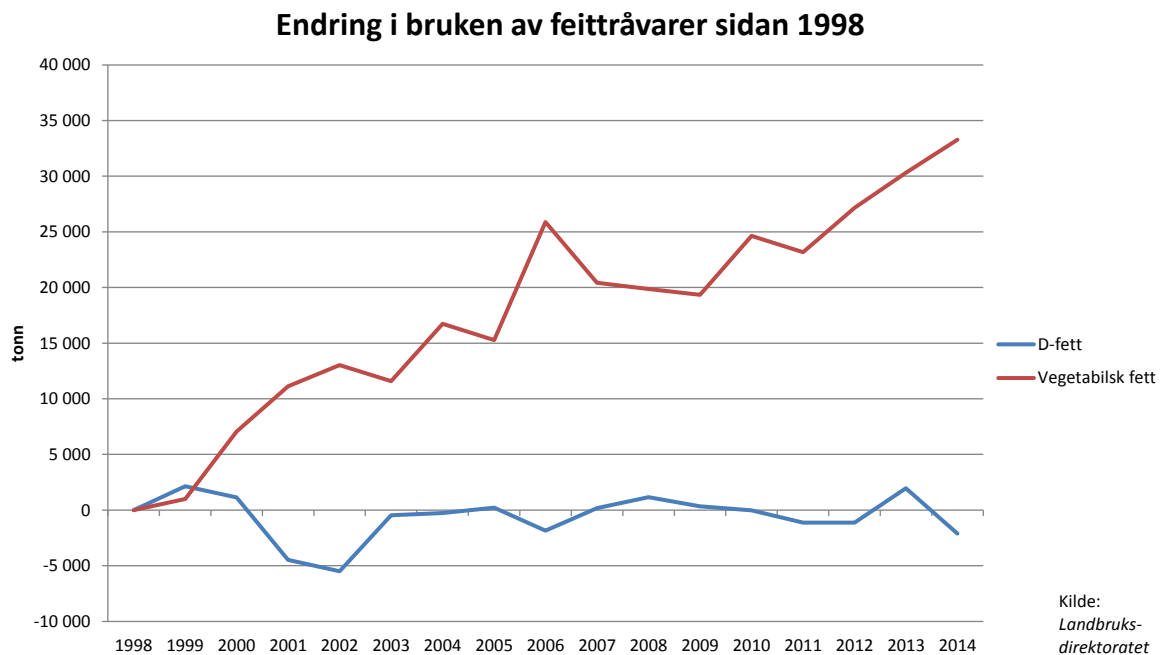

Fettråvarer

Fett som råvare til kraftfôr har økt med over 150 % i perioden fra 20 065 tonn i 1998 til 51 615 tonn i 2014.

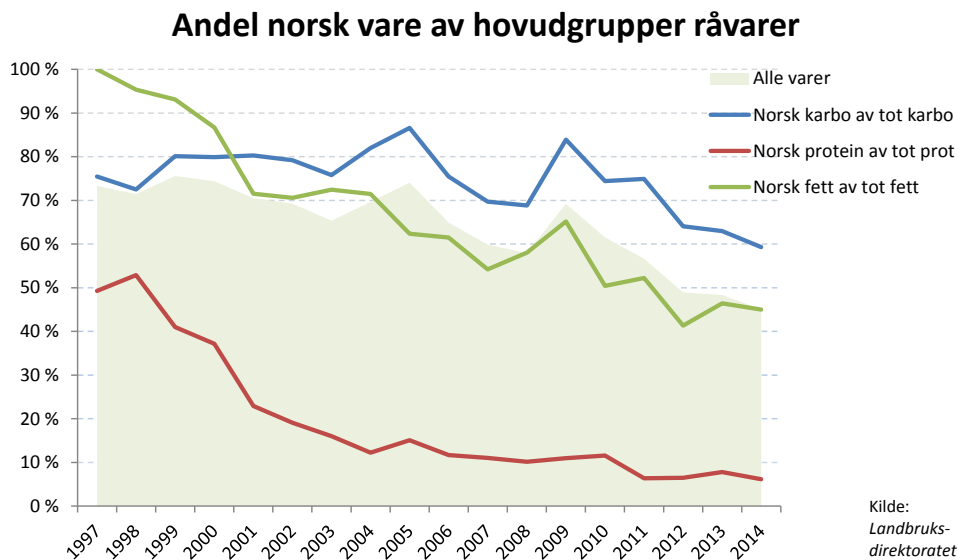
Det er vegetabilsk fett som har stått for hele veksten i bruk av fettråvarer i kraftfôret. Økningen i perioden 1998 -2014 er på 33 000 tonn. Dette er importerte råvarer.

Bruken av destruksjonsfett (D-fett), som er produsert i Norge, har vært stabilt.

Andel norske råvarer

Norske råvarer utgjør en fallende andel av innholdet i norsk kraftfôr. Totalt har norskandelen av råvarene i kraftfôr falt fra 75 % til 45 % i perioden 1997 -2014. Det er først og fremst økningen i bruk av importerte proteinråvarer som preger denne utviklingen. Nedenfor er utviklingen i norskandel illustrert for hovedgruppene av råvarer og gjennomsnittlig andel norsk for alle varer.

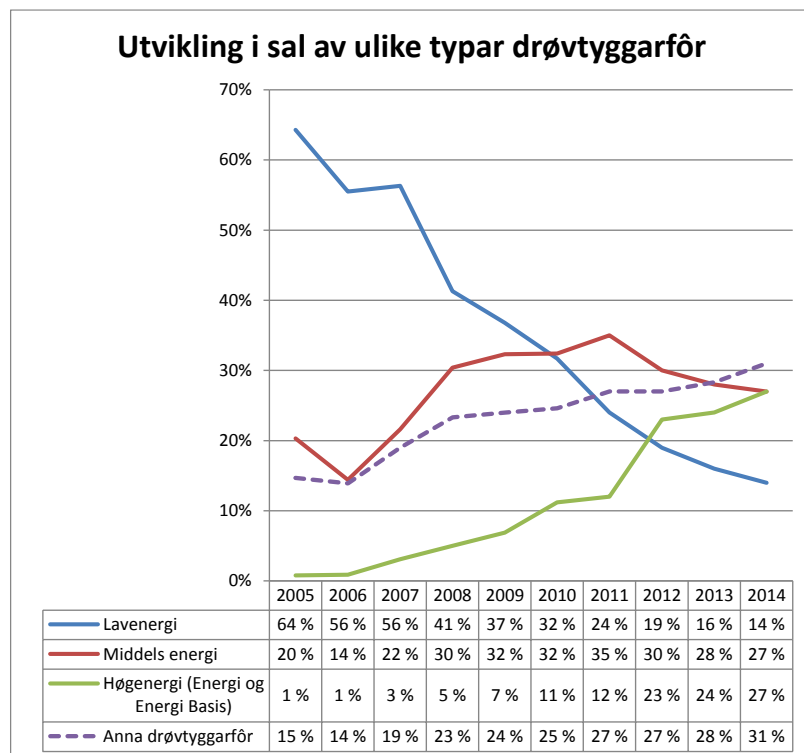

Andel norsk karbohydrat har falt fra 85 % til 60 %, norsk protein fra 52 % til 7 % og norsk fett fra 100 % til 45 %.

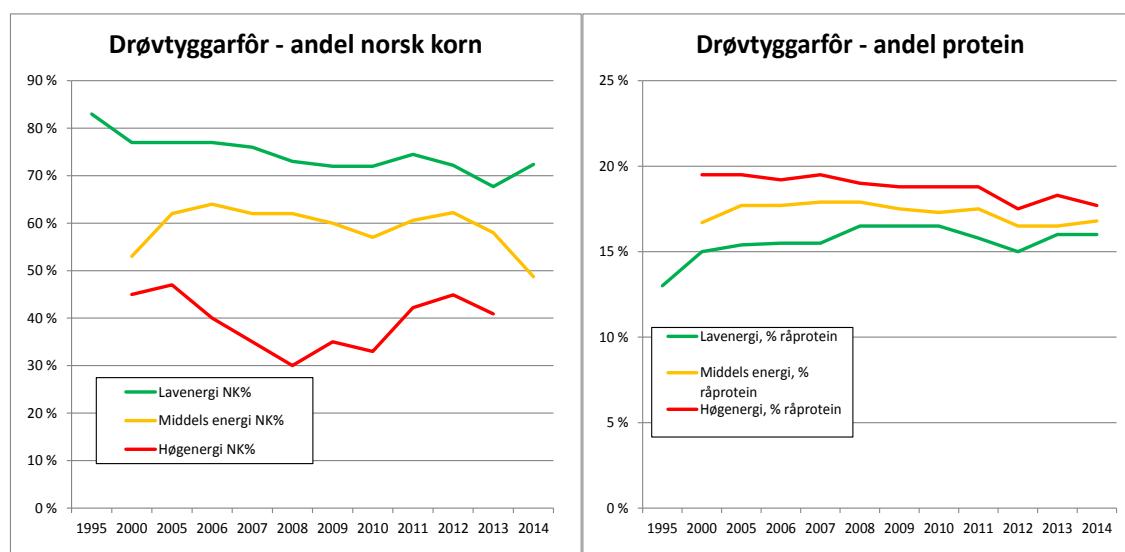
Kraftfôr til ulike dyregrupper

Drøvtyggere

Forbruket av fôr til drøvtyggere har dreid mot fôr til høyttytende dyr. Høyenergifôr har i perioden 2005 - 2014 økt fra 1 % til 27 % av salget. Salgsstatistikken viser også økt salg av «annet drøvtyggerfôr» som betyr at stadig mer av rødt kjøtt-produksjonen på skjer på grunnlag av økt kraftfôrforbruk. Kraftfôr til andre drøvtyggere enn mjølkekyr har økt fra 15 % av totalsalget av drøvtyggerfôr til en andel på 31 %.

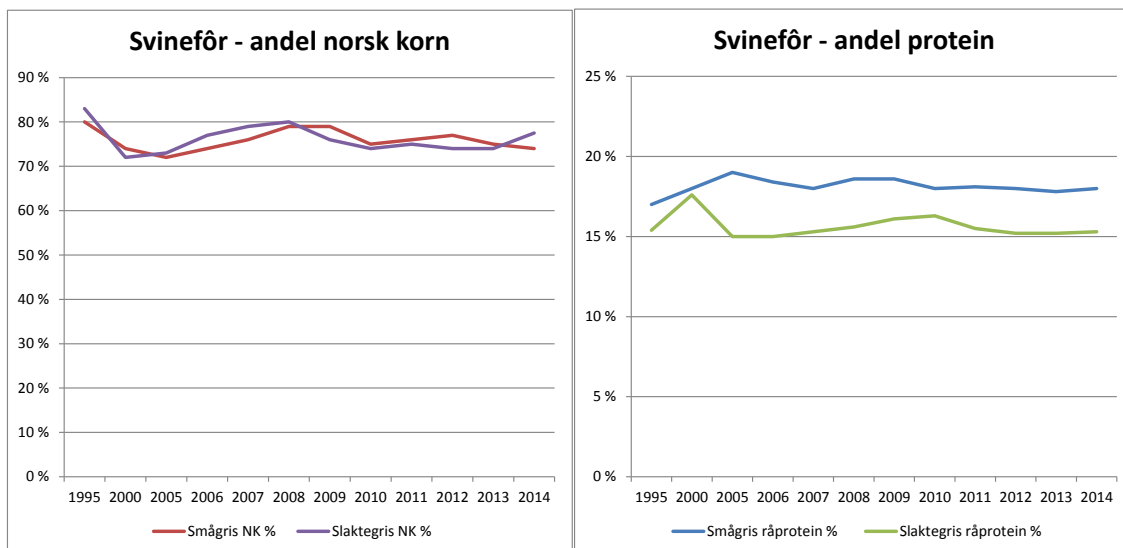

Endringer i sammensetningen av drøvtyggerfôr er vist i figurene under. Her vises andelen norsk korn og andelen protein i de største blandingene til mjølkekyr. Andelen norsk korn i drøvtyggerfôr har falt, mest i fôr til høyttytende kyr. I lavenergifôr er det nå ca. 70 % norsk korn, mens dette i middels energirikt for er ca. 50 % og i høyenergifôr har norsk kornandelen vært helt nede i 30 %.

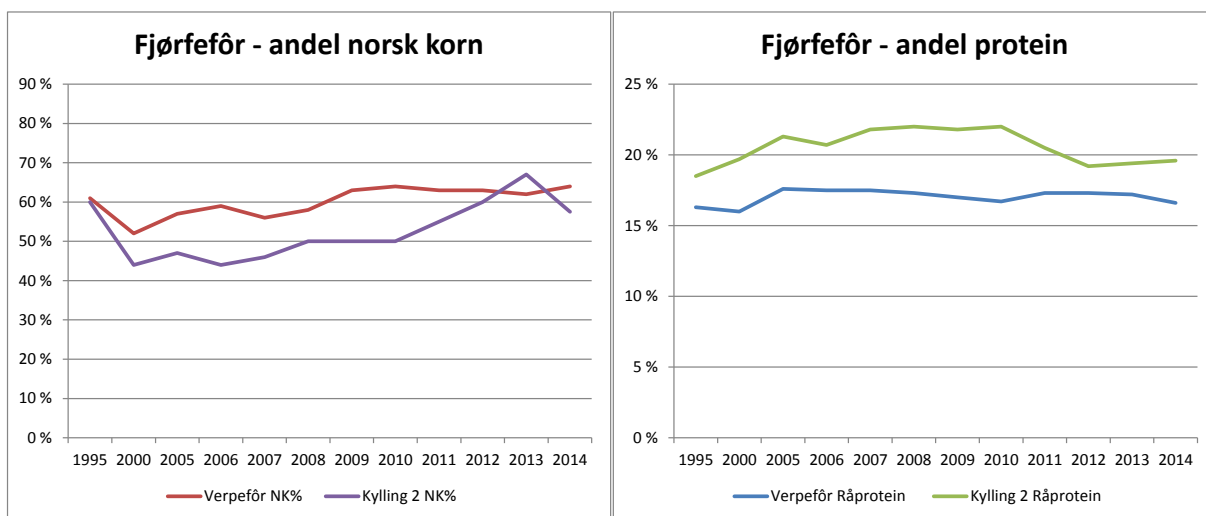
Svin

Andelen norsk korn i svinefôr har vært relativt stabilt mellom 70 – 80 %. Andelen råprotein har også vært stabil.

Fjørfe

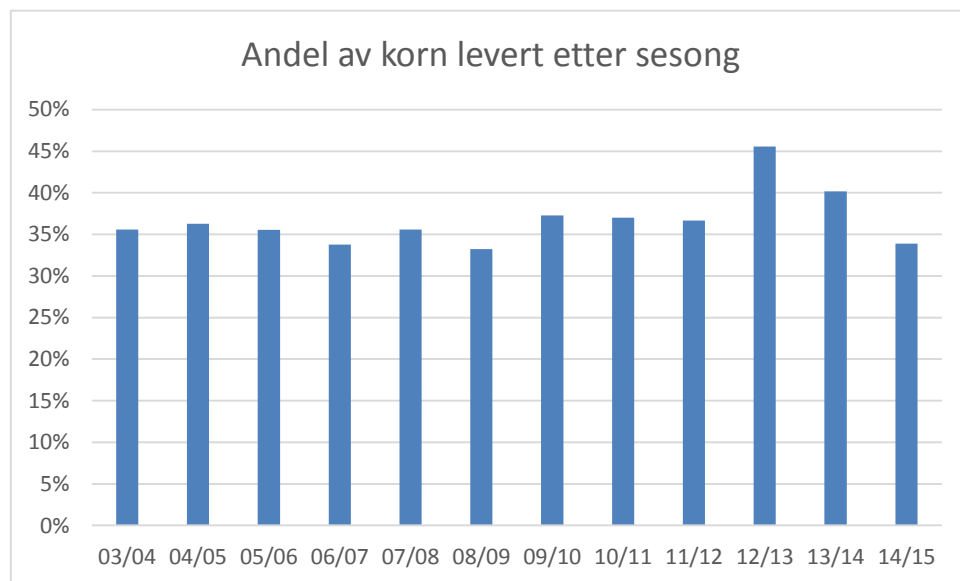
I fjørfefôr har andelen norsk korn i resepter for fjørfefôr økt noe i perioden. Andelen råprotein i reseptene til kyllingfôr har også hatt en økning.

Behov for investeringer i kornhåndtering

Kornproduksjonen er fallende i Norge og antall kornprodusenter går ned. Areal blir til en viss grad overtatt av større produsenter i området. Kapasiteten til lagring og tørking på gården minker både på grunn av bruksnedlegging og fordi utstyret generelt er svært gammelt. Så langt ser imidlertid avvikling av kapasitet og reduksjon av kornproduksjon til å gå i takt. Figuren under viser at andelen av samlet produksjon som er innom lager hos bonde er noenlunde stabilt rundt 35 prosent.

Mottaks- og tørkekapasiteten for korn er i svært stor grad mer enn tretti år. Kornbøndene satser i økende grad på leie av containere for umiddelbar levering til kornkjøper. Dette har ført til økende press på mottakskapasiteten hos førstehåndskjøperne, noe som ble svært synlig høsten 2015 da vi på nytt fikk gode kornavlinger. Da ble korn for første gang i Norge lagret utendørs.

Framover vil det bli nødvendig å fornye kapasiteten i førstehåndsmottaket av korn inklusive lager- og tørkekapasitet hos produsentene. Aktørene diskuterer hvilken strategi som er mest fornuftig. Økt satsing på lagringskapasitet hos bonden vil sannsynligvis kreve investeringsstøtte over jordbruksavtalen.

Landbrukets utredningskontor (nå Agri Analyse) gjorde i 2012 en undersøkelse av hvilke forhold som betyr en forskjell for om kornprodusentene klarer å oppnå gode avlinger og god kvalitet. De fant blant annet at investeringer kan bidra til å øke kornproduksjonen, gjennom enten å øke arealet, å øke produktiviteten eller å optimalisere kvalitet på kornet i forhold til etterspørsel etter fôr og matkorn.

Rapporten viste at bønder med egen tørke oppnådde bedre avlinger med høyere kvalitet enn gårder uten tørke, og at bedre drenert jord gir mye bedre avkastning enn dårlig drenert jord. Undersøkelsen viser også at en av tre kornbønder tror de ville fått bedre kvalitet på avlinga med tilgang på egen tresker. Allikevel finner de at få har planer om å investere i egen tørke, egen tresker eller drenering, begrunnet med at det ikke vil være økonomisk fornuftig, eller fordi de ikke har tilstrekkelige midler. Samtidig angis over 40 % av tørkene å være over 30 år gamle, og 56 % oppgir at hoveddelen av arealet ble drenert for over 30 år siden. Gitt at investeringene bidrar til å gi større avlinger med høyere kvalitet, indikerer disse funnene at det er behov for investeringer på en rekke korngårder.

For det første kan de bøndene som ikke har egen tørke, men som mener at dette ville bedre produksjonen, ha et investeringsbehov i tørke. Nær hver femte kornprodusent har ikke tilgang til

egen tørke. Egen tørke med varmluft er vanligere blant bønder med større areal på Østlandet og i Midt-Norge. I Sør-Norge og på Vestlandet mangler om lag fire av fem tilgang til egen tørke. Rapporten viser i samme undersøkelse hvordan egen tørke kan være knyttet til høyere andel korn med matkvalitet. De finner også at en tredjedel av respondentene uten tørke tror de ville fått bedre kvalitet om de hadde hatt dette.

For det andre kan det være et investeringsbehov hos produsenter med mer enn 30 år gamle tørker. 43 % av de som har tørke, oppgir i undersøkelsen at deres tørke er bygd før 1980. Det bør dermed være et behov både for nyinvesteringer og for oppussing av disse eldre anleggene.

For det tredje kan gårder som i dag har kaldluftstørke, få økt kornkvalitet ved å investere i anlegg for tilsatsvarme. Bioforsk mener en investering i tilsatsvarme til kaldluftstørker vil kunne øke kapasiteten betraktelig (Hoel mfl., 2013).

Gårder med korn med investeringsbehov i tørke. Basert på 13 080 tilbakemeldinger.

	Har ikke tørke, ville fått bedre kvalitet	Har kaldluftstørke uten tilsatsvarme, yngre enn 30 år	Har over 30 år gammel tørke
1–49 daa	15 %	19 %	22 %
50–99 daa	12 %	21 %	31 %
100–199 daa	9 %	27 %	35 %
200–399 daa	8 %	16 %	46 %
400 daa ->	5 %	8 %	39 %
Bedrifter i alt	10 %	19 %	36 %

Kilde: Landbrukets Utredningskontor Rapport 1 -2012

Gårdene i de ulike størrelsesgruppene har behov for følgende investeringer:

Gårdene i de tre minste størrelsesgruppene antas å klare seg med enten en investering i tilsatsvarme, eller kaldluftstørke med tilsatsvarme hvis dette mangler.

Gårder på 200–399 dekar har behov for moderne satstørke med god kapasitet og elevator for tømning og fylling.

Gårder med 400 dekar eller mer har behov for en tilsvarende tørke med høyere kapasitet.

Kostnadsoverslaget er på totalt 2 milliarder kroner. Se tabell under.

1,3 milliarder av dette ligger i nyinvesteringer i anlegg som er over 30 år gamle.

Hvis vi lager et alternativt anslag, hvor vi antar at gårder over 199 dekar med et over 30 år gammelt tørkeanlegg har behov for investering i moderne satstørke, mens alle andre antas å ha behov for tilsatsvarme, får vi et minimumsanslag på 1,6 milliarder. Også her er 1,3 milliarder nyinvesteringer i over 30 år gamle anlegg.

Disse investeringene vil i stor grad ta vare på dagens systemer og kapasitet, idet tørkekapasitet som er i ferd med å bli utdatert, blir oppgradert. I tillegg legger vi til grunn at de som mener de har behov for tørke for å øke kvaliteten, investerer i tørke.

Kostnadsoverslag på investeringskostnad i tørkeanlegg, to ulike anslag (millioner):

	Øvre anslag	Nedre anslag
1–49 dekar	60	60
50–99 dekar	128	128
100–199 dekar	212	212
200–399 dekar	1 035	727
400 dekar og over	576	448
Totalt	2 011	1 576

Kilde: Landbrukets Utredningskontor rapport 1 -2012

I tillegg til dette kommer kostnader ved økt lagerkapasitet. Det er problematisk å anslå optimal lagerkapasitet da dette er avhengig av lokale forhold og forhold mellom gårdslager og lager på kornmotak. Landbrukets Utredningskontor har derfor ikke beregnet et konkret behov her.

Importvernet

Suppleringsimporten blir belastet toll ut i fra en beregnet pris på norsk vare til industrien (engrospris). Denne prisen beregnes slik:

	Målpris korn (fastsatt i jordbruksavtalen)
+	Håndteringskostnader ved kornmottak
-	Prisnedskrivningstilskudd (fastsatt i jordbruksavtalen)
=	Beregnet engrospris norsk korn
-	Verdensmarkedspris korn
=	Toll på suppleringsimport

Figuren under illustrerer behovet for toll på suppleringsimporten og nivået på virkemidlene over jordbruksavtalen for 2015.

